

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review

letnik 22 (2022), št. 2

ZGODOVINSKO DRUŠTVO
DR. FRANCA KOVAČIČA
V MARIBORU

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU

MARIBOR 2022

Izdajatelj / Published by

ZGODOVINSKO DRUŠTVO DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /

HISTORICAL SOCIETY OF DR. FRANCO KOVACIC IN MARIBOR

<http://www.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /

ZRI DR. FRANCO KOVACIC IN MARIBOR

Uredniški odbor / Editorial Board

dr. Karin Bakračević, dr. Rajko Bratož,

dr. Neven Budak (Hrvaška / *Croatia*), dr. Jožica Čeh Steger, dr. Darko Darovec,

dr. Darko Friš, dr. Stane Granda, dr. Andrej Hozjan, dr. Gregor Jenuš, dr. Tomaž Kladnik,

dr. Mateja Matjašič Friš, dr. Aleš Maver, dr. Rosario Milano (Italija / *Italy*),

dr. Jurij Perovšek, dr. Jože Pirjevec (Italija / *Italy*), dr. Marijan Premović (Črna Gora / *Montenegro*),

dr. Andrej Rahten, dr. Tone Ravnikar, dr. Imre Szilágyi (Madžarska / *Hungary*),

dr. Peter Štih, dr. Polonca Vidmar, dr. Marija Wakounig (Avstrija / *Austria*)

Odgovorni urednik / Responsible Editor

dr. Darko Friš

Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča

Koroška cesta 53c, SI-2000 Maribor, Slovenija

e-pošta / e-mail: darko.fris@um.si

Glavni urednik / Chief Editor

dr. Mateja Matjašič Friš

Tehnični urednik / Technical Editor

David Hazemali

Članki so recenzirani. Za znanstveno vsebino prispevkov so odgovorni avtorji.

Ponatis člankov je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

The articles have been reviewed. The authors are solely responsible for the content of their articles.

No part of this publication may be reproduced without the publisher's prior consent and a full mention of the source.

Žiro račun / *Bank Account:*

Nova KBM d.d.

SI 56041730001421147

Tisk / *Printed by:*

Itagraf d.o.o.

<http://shs.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

Izvilleke prispevkov v tem časopisu objavljata 'Historical – Abstracts' in

'America: History and Life'.

Časopis je vpisan v 'Ulrich's Periodicals Directory', evropsko humanistično bazo ERIH in mednarodno bibliografsko bazo Scopus (h, d).

Abstracts of this review are included in 'Historical – Abstracts' and

'America: History and Life'.

This review is included in 'Ulrich's Periodicals Directory', european humanistic database ERIH and international database Scopus (h, d).

Studia historica Slovenica. Časopis za humanistične in družboslovne študije, je vpisan v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo RS, pod zaporedno številko 487.

Izdajo časopisa je omogočila Agencija za raziskovalno dejavnost RS.

Co-financed by the Slovenian Research Agency.

*Studia
historica
slovenica*

Kazalo / Contents

Članki in razprave / Papers and Essays

BOŽO REPE: Slovensko-srbski konflikt v osemdesetih letih.....	305
<i>Slovenian-Serbian Conflicts in the 1980s</i>	
ŽARKO LAZAREVIČ in MARTA RENDLA: Gospodarska ozadja jugoslovanske krize osemdesetih let 20. stoletja.....	343
<i>Economic Backgrounds to the Yugoslav Crisis of the 1980s</i>	
TAMARA GRIESSER-PEČAR: Nadškof Alojzij Šuštar in Katoliška cerkev v Sloveniji v osemdesetih letih in v procesu osamosvajanja.....	371
<i>Archbishop Alojzij Šuštar and the Catholic Church in Slovenia in the 1980s and in the Process of Independence</i>	
ALEŠ GABRIČ: Slovenska matica in osamosvajanje Slovenije	405
<i>Slovenska Matica and Slovenia's Path to Independence</i>	
JURE GAŠPARIČ in TJAJA KONOVŠEK: Transformacija političnega sistema: od trodomne skupščine Socialistične republike Slovenije do Državnega zbora in Državnega sveta Republike Slovenije.....	431
<i>Transformation of Political System: From the Socialist Tricameral Assembly of the Socialist Republic of Slovenia to the National Assembly and the National Council of the Republic of Slovenia</i>	
JANEZ OSOJNIK: Predlog Socialistične stranke Slovenije oktobra 1990 za izvedbo plebiscita o samostojnosti Republike Slovenije in odzivi nanj v Sloveniji	463
<i>The October 1990 Initiative of the Socialist Party of Slovenia to Hold a Plebiscite on the Independence of the Republic of Slovenia and Reactions to It in Slovenia</i>	

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

TOMAŽ KLADNIK: Maribor in nastanek oboroženih sil samostojne in demokratične Slovenije	503
<i>Maribor and the Creation of the Armed Forces</i> <i>of Independent and Democratic Slovenia</i>	
JELKA PIŠKURIČ: Vsakdanje življenje Slovencev ob koncu osemdesetih let	547
<i>Everyday Life of Slovenians at the End of the 1980s</i>	
DARJA KEREČ: Slovenska družba v vrtincu kulturnih sprememb, novih trendov in tehnologij v 80. in 90. letih.....	583
<i>Slovenian Society in a Maelstrom of Cultural Change,</i> <i>New Trends and Technologies in the 1980s and 1990s</i>	

Avtorski izvlečki / Authors' Abstracts	611
---	-----

Uredniška navodila avtorjem / <i>Editor's Instructions to Authors</i>	619
---	-----

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

*Studia
historica
slovenica*

DOI 10.32874/SHS.2022-14

Maribor in nastanek oboroženih sil samostojne in demokratične Slovenije

Tomaž Kladnik

Dr., izredni profesor, polkovnik
Slovenska vojska
Engelsova 15, Kadetnica, SI–2111 Maribor, Slovenija
e-mail: tomaz.kladnik@mors.si

Izvleček:

Avtor na podlagi preučevanja arhivskih virov in literature obravnava oblikovanje oboroženih sil samostojne in demokratične Slovenije. Obrambne sile Slovenije sta v pripravah na in med vojno za obrambo suverenosti tvorili Teritorialna obramba Republike Slovenije in slovenska milica, ki sta ob podpori civilne obrambe in prebivalstva in po organizirani in temeljiti pripravi, ki se je pričela dobro leto prej, v desetih dneh vojne v 72 spopadih in po treh sporazumih o prekinitvi sovražnosti dosegli zmago. Posebej je predstavljen primer mesta Maribor, kjer so se oborožene sile na eni strani oblikovale na osnovi republiških predpisov in pri tem na drugi strani upoštevale specifikko širše lokalne skupnosti.

Ključne besede:

Republika Slovenija, samostojnost, demokracija, Maribor, oborožene sile, Teritorialna obramba, milica, civilna obramba

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije

Maribor, letnik 22 (2022), št. 2, str. 503–546, 70 cit., 2 preglednici, 12 slik

Jezik: slovenski (izvleček slovenski in angleški, povzetek angleški)

Maribor v 80. letih 20. stoletja

Mesto Maribor in njegove občine¹ so v 80. letih 20. stoletja času predstavljale izredno pomembno geopolitično in strateško območje severovzhodne Slovenije. Njegova površina je z občinami obsegala 737,74 km² (od tega 48,1 odstotkov kmetijskega, 45,5 odstotkov gozdnega in 6,5 odstotka nerodovitnega zemljišča), kar je predstavljalo 3,6 odstotka površine Socialistične republike (SR) Slovenije, samo mesto pa je obsegalo 125,8 km² ali 17,1 odstotka površine občin Maribora. Maribor je bil v obravnavanem času pomembno gospodarsko, kulturno in naravno središče ožjega in širšega regionalnega območja, saj je z nadmorsko višino 274 metra ležal na stičišču treh geografsko različnih območij Pohorja, Kozjaka in Dravskega polja. S to svojo lego je (bil) pomembno križišče cestnih, železniških in zračnih poti, ki so povezovale Koroško s Pomurjem, državno mejo preko Ptuja z Zagrebom ter preko Celja z Ljubljano. Skozi mejni prehod z Avstrijo (Šentilj) je tako tekla ena najpomembnejših povezav med zahodno Evropo in Bližnjim vzhodom. Za mesto je bila reka Drava pomemben naravno geografski in družbeni dejavnik, saj je mesto delila na starejši levi in desni del, ki se je naglo urbaniziral in razvijal. Mesto z občinami je mejilo na občine Lenart, Ptuj, Slovenska Bistrica, Slovenske Konjice, Slovenj Gradec in Radlje ob Dravi. Na severnem delu je v dolžini 48 kilometrov, od tega 10 kilometrov po rečni meji Mure, mejilo na Republiko Avstrijo. Tako je bilo v 10-kilometrskem obmejnem pasu² 99 naselij s 25.000 prebivalci, v 5-kilometrskem obmejnem pasu pa 48 naselij s 15.135 prebivalci. Kot že omenjeno, je bil na meji z Avstrijo najpomembnejši mejni prehod Šentilj, skozi katerega je leta 1986 prešlo 10.747.064 potnikov (5.023.327 domačih in 5.723.737 tujih) ter 2.370.034 vozil (2.197.078 osebnih in 174.956 tovornih). Mednarodna mejna prehoda sta bila še v Juriju in Tratah, meddr-

¹ Na podlagi referendumskega izida z dne 20. aprila 1980 se je enotna občina Maribor razdelila na občine Pesnica, Pobrežje, Rotovž, Ruše, Tabor in Tezno. Maja 1982 so se občine združile v skupnost mesta Maribor. Leta 1989 je prišlo do razdružitve občin. Mariborski občini Ruše in Pesnica sta postali samostojni občini. 16. aprila 1990 se je iz preostalih mariborskih občin Pobrežje, Rotovž, Tabor in Tezno oblikovala občina Maribor (Peter Simonič (ur.), *Leksikon mariborske družbe in kulture po letu 1945* (Maribor, 2012), str. 191 (dalje: Simonič, *Leksikon*).

² Obmejni pas je bil del državnega ozemlja Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ), za katerega je veljal poseben sistem varovanja in kontrole ter poseben sistem bivanja in premikanja prebivalcev in vozil, obdelave zemljišča ter setve kulturnih in drugih rastlin. V SFRJ je vzdolž meje na kopnem, morju in rekah potekal ožji pas v širini 100 metrov ter širša v širini 5 in 10 kilometrov. Mejo so varovale posebne mejne enote Jugoslovanske ljudske armade (JLA), ki so imele v obmejnem pasu posebna pooblastila nadzora in uporabe orožja. Na samih mejnih prehodih, pa je kontrolo prehoda meje nadzirala republiška milica. Na osnovi zakona o prehajanju čez državno mejo in gibanju v mejnem pasu, pa je lahko Zvezni izvršni svet SFRJ na predlog zveznega sekretarja za notranje zadeve in zveznega sekretarja za ljudsko obrambo izdal odlok o prepovedi ali omejitvi gibanja in naseljevanja na posameznih delih državnega ozemlja oziroma o določitvi prepovedanih con (*Vojni leksikon* (Beograd, 1981), str. 155 (dalje: *Vojni leksikon*); *Vojaški uradni list*, št. 25 (1973), str. 793).

žavni pa so bili: Duh na Ostrem vrhu, Gradišče, Svečina, Plač, Špičnik, Ceršak in Sladki vrh.³

V mariborskih občinah je živel 188.287 prebivalcev in približno 20.000 začasno prijavljenih "delovnih ljudi in občanov", od tega je bilo 168.149 Slovencev, 6.714 Hrvatov, 2.904 Srbov, 322 Makedoncev, 291 Muslimanov, 290 Črnogorcev, 277 Albancev, 3226 Jugoslovanov ter 564 "predstavnikov drugih tujih narodnosti" (48 Avstrijcev, 8 Bolgarov, 72 Čehov, 24 Italijanov, 1 Jud, 99 Madžarov, 81 Nemcev, 27 Poljakov, 21 Romunov, 117 Romov, 30 Rusov, 4 Rusini, 10 Slovakov, 1 Turek in 21 Ukrajincev).⁴

Preglednica 1: Prikaz nekaterih demografskih kazalcev v prebivalstvu Maribora (Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Mobilizacijska ocena Mesta Maribor, št. SZ-837/41 z dne 13. 5. 1987)

Demografski kazalec	Delež ali število
Delež prebivalstva v skupnem številu prebivalstva SRS	10,35 odstotka
Naravni prirastek na 1000 prebivalcev	4,1 promila
Koeficient selitvenega prirasta na 1000 prebivalcev	+ 0,5 promila
Število zaposlenih v združenem delu	94.703
Število zaposlenih v gospodarstvu	80.659
Število zaposlenih v privatnem sektorju	2468
Število zaposlenih v negospodarstvu	14.044
Število oseb, ki iščejo zaposlitev	2109
Število delavcev na začasnem delu v tujini	8582

Družbeno politične organizacije (DPO) so bile v Ustavi Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ) opredeljene kot "oblika svobodnega političnega organiziranja delovnih ljudi na razrednih socialističnih temeljih in kot takšne dejavnik razvoja in varstva socialistične samoupravnne družbe". Delovale so kot nadomestek političnih strank, ki v SFRJ kot nedemokratski državi z navideznim skupščinskim oziroma parlamentarnim sistemom, razen Zveze komunistov Jugoslavije (ZKJ), niso smele delovati.⁵ V mestu in občinah Mari-

³ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva Ministrstva za obrambo Republike Slovenije (MORS), fond Vzhodnoštajerska pokrajina Teritorialne obrambe (VŠP TO), AŠ 1, Mobilizacijska ocena Mesta Maribor, št. SZ-837/41 z dne 13. 5. 1987.

⁴ Prav tam.

⁵ Simonič, *Leksikon*, 46.

bora so tako kot drugod v državi na tej ravni delovale mestne oziroma občinske organizacije DPO, ki so bile "bistven dejavnik organiziranih subjektivnih sil", in sicer ZKJ (14.114 članov v 583 osnovnih organizacijah), Socialistična zveza delovnega ljudstva (SZDL) (142.000 članov, pri čemer so občinske konference SZDL združevale 83 krajevnih konferenc SZDL, kar je pomenilo, da je bila v vsaki krajevni skupnosti organizirana SZDL po "frontnem načelu"), Zveza sindikatov Slovenije (107.234 članov v 711 osnovnih organizacijah sindikata), Zveza socialistične mladine Slovenije (ZSMS) (50.000 članov v 550 osnovnih organizacijah), Zveza združenja borcev Narodnoosvobodilne vojne (6049 članov) in Zveza rezervnih vojaških starešin (6771 članov).⁶

Skupščinski sistem je bil "eno temeljnih načel organizacije oblasti in samoupravljanja" v takratnem družbenopolitičnem sistemu. Skupščine so bili organi "družbenega samoupravljanja in hkrati najvišji organi oblasti v okviru pravic in dolžnosti družbenopolitičnih skupnosti". Skupščino mesta Maribora so sestavljali: zbor združenega dela (60 delegatov), zbor občin (36 delegatov) in družbenopolitični zbor (25 delegatov). Skupščine občin so imele namesto zbora občin zbor krajevnih skupnosti (KS), število delegatov v posameznem zboru pa je bilo odvisno od števila prebivalcev le-te. Kot je povedalo že samo ime, so bili člani posameznih zborov delegati, ki so jih za ta položaj delegirale oziroma imenovalle posamezne DPO in nanje niso bili izvoljeni na temelju svobodnih in demokratičnih volitev.⁷

Na področju gospodarstva je bila najbolj razvita kovinska, kemična in tekstilna industrija, zelo hitro pa so se razvijale prehrabna industrija, gradbeništvo, promet in gostinstvo. Maribor je bil mesto s številnimi delovnimi organizacijami, ki so bile prepoznavne v Jugoslaviji in svetu (Tovarna avtomobilov Maribor, Metalna, Mariborska livarna, Tovarna dušika Ruše, Marles, Elektrokovina, Hidromontaža, Zlatorog, Swaty, Mariborska tekstilna tovarna, Sladkogorska, Tovarna stikalnih naprav, Svila, Pinus Rače...). Na Univerzi v Mariboru je študiralo 88.185 študentov, od tega 4.582 rednih in 103 tujih, v obravnavanem času je v Mariboru delovalo 17 šol srednjega usmerjenega izobraževanja (14.881 dijakov), 38 osnovnih šol (20.296 učencev in 561 učencev s prilagojenim programom), 12 vzgojno varstvenih organizacij (81.415 otrok), Delavska univerza, Slovensko narodno gledališče, Pokrajinski muzej, Muzej narodne osvoboditve, Umetnostna galerija, razstavni salon Rotovž in več kinematografov. V Mariboru je izhajal dnevnik *Večer* z naklado 57.500 izvodov ter *Delo* v nakladi 3500 izvodov ter okoli 50 glasil organizacij združenega dela z mesečno naklado 100.000 izvodov. S področja pravosodja so v mestu delovali: Temeljno sodišče, Temeljno

⁶ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠPTO, AŠ 1, Mobilizacijska ocena Mesta Maribor, št. SZ-837/41 z dne 13. 5. 1987.

⁷ Prav tam.

Maribor v 80. letih 20. stoletja (homocumolat.com/2019/06/22)

javno tožilstvo, Višje sodišče, Višje javno tožilstvo, Javno pravobranilstvo, Medobčinski sodnik za prekrške, Sodišče združenega dela in družbeni pravobranilec samoupravljanja.⁸

⁸ Prav tam. V dokumentu kot pomemben dejavnik življenja v mestu (v tistih časih je veljala za enega najpomembnejših ideoloških nasprotnikov Zveze komunistov) ni bila omenjena mariborska Lavantinska škofija s svojimi župnijami, ki jo je od leta 1980 vodil škof Franc Kramberger (Simonič, *Leksikon*, str. 118).

"Nič nas ne sme presenetiti"⁹

Prehod iz mirnodobnega v vojno stanje se je glede na konkretne vojaško politične razmere, stopnje ogroženosti, neposredne vojne nevarnosti in določil, ki jih je vseboval načrt mobilizacije¹⁰ SR Slovenije, lahko izvedel postopoma ob izvajanju ukrepov pripravljenosti, po posebnem aktu o mobilizaciji ter takoj v primeru nenadne agresije¹¹. Za oceno mobilizacije je bila zlasti pomembna ugotovitev, da je možnost sovražnikovega delovanja bilo pričakovati v šestih urah od sprejema odločitve za agresijo. Geografska lega in velikost Maribora, meja z Avstrijo ter relativna bližina meje z Madžarsko, vojaško operativno taktični položaj mesta ter karakteristična koncentracija sil in sredstev v prostoru so nakazovali možnost, da bi bil Maribor ne glede na varianto agresije ogrožen že v samem začetku vojne. V primeru nenadnega napada bi tako morali izvajati mobilizacijo v pogojih neposrednega delovanja sovražnikovih sil ob sočasnem izvajanju vojaške mobilizacije ter umiku vodstev in organov na vojne lokacije. Poleg frontalnega delovanja sovražnikovih kopenskih sil so pričakovali tudi, da bi agresor izvršitev mobilizacije ogrožal z letalskimi napadi, z raketnim orožjem in daljnometno artilerijo. V Mariboru tako čas za izvedbo mobilizacije ni smel presegati več šest ur od njene razglasitve, zato so morali ob njenem načrtovanju, urjenju njene izvedbe in dejanski izvedbi posebno pozornost posvečati pravočasnem odkrivanju nevarnosti sovražnikovega napada in zagotoviti kar najbolj učinkovit sistem pri njeni izvedbi.¹²

⁹ V okviru sistema "Splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite" (SLO in DS) SFRJ, ki je bil oblika obrambne organizacije in priprave celotne države in družbe na vojno, so kot preizkus delovanja le-te izvajali usposabljanja pod nazivom "nič nas ne sme presenetiti", v okviru katerih so simulirali okoliščine vojne, naravnih in drugih nesreč ter izvajali tozadevna urjenja (*Vojni leksikon*, str. 366–367).

¹⁰ Mobilizacija se kot vojaški pojem uveljavlja v 19. stoletju z oblikovanjem velikih nacionalnih armad. V SFRJ je bila načrtovan in organiziran prehod oboroženih sil, organov DPS, organizacij združenega dela in drugih organizacij iz mirnodobnega stanja v vojni sistem organizacije in njihovo aktiviranje za izvajanje splošne obrambne vojne oziroma za izvrševanje vojnih nalog in delo v pogojih vojne. Po obsegu je lahko bila splošna ali delna, po načinu izvedbe pa javna ali tajna. V obdobju miru pa so se izvajale poskusne mobilizacije (*Vojni leksikon*, str. 297). Da je Jugoslaviji grozila možnost izbruha nasilja med različnimi etničnimi skupinami kot tudi možnost razpada, so predvidevale nekatere obveščevalne službe Zahodnih držav že od konca 70. let 20. stoletja (Gorazd Bajc, Janez Osojnik in Darko Friš, "Nekateri vidiki mednarodnega priznanja Slovenije s posebnim ozirom na ameriški pogled, junij 1991–april 1992", *Studia Historica Slovenica* 19, št. 1 (2019), str. 219–221).

¹¹ Agresija je neizzvan napad ene ali več držav na drugo, s katerim se ogroža neodvisnost, suverenost ali ozemeljska celovitost napadene države. Najpogosteje se izvaja z uporabo oborožene sile, vendar lahko zajema tudi druga področja, tako lahko govorimo tudi o ekonomski, politični, subverzivni agresiji. V strategiji SFRJ so uporabljali termin agresija z radikalnim in agresija z omejenim ciljem. Kriterij delitve med obema pa je bil v cilju, ki bi ga agresor želel doseči z napadom na državo. Ob tem so obrambo države organizirali glede na varianto napada z zahoda (Severno atlantsko zaveznitvo – NATO) oziroma z vzhoda (Varšavski sporazum) (*Vojni leksikon*, str. 20).

¹² Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Mobilizacijska ocena Mesta Maribor, št. SZ-837/41 z dne 13. 5. 1987.

Štabi, poveljstva in enote Jugoslovanske ljudske armade (JLA), Teritorialne obrambe (TO) in milice, ki jih je popolnjeval Sekretariat za ljudsko obrambo občin in mesta Maribor, so imeli odrejeno mobilizacijo po sledečem protokolu: M (ura poziva ali razglasitve mobilizacije) + 6 (ur) do M+36 so imele enote JLA na območju Maribora, v času M+6 do M+48, enote JLA, ki so se razvijale na območju drugih občin, v času M+4 do M+18 enote TO ter v času M+3 enote milice. Za zagotavljanja organiziranega prehoda na vojno stanje pa se je na območju mesta mobilizacija izvajala za organe mesta in občin, področja zvez, javnega obveščanja, štabov civilne zaščite (CZ), narodne zaščite (NZ) in upravljalcev obrambnih načrtov v času M+3, za področje zdravstva in sociale, preskrbe oboroženih sil, komunalne preskrbe z energijo v času M+6, organizacije s področja trgovine, kulture, financ ter druge enote CZ in KS v času M+12, za preostale pa v času M+24. Za izvedbo vojaške in civilne mobilizacije so morali zagotoviti tudi določene zaloge energentov in živil. Tako so ob oceni, da je z začetkom agresije možno pričakovati razpad elektroenergetskega sistema, predvidevali zaloge goriva in sicer: 2500 litrov bencina za izvršitev mobilizacije civilnih struktur, 4500 litrov za potrebe razporejanja materialno tehničnih sredstev in 35.000 litrov nafte za potrebe oboroženih sil. V blagovnih rezervah pa so imeli: 1220 ton moke (kar je zadostovalo za 55 dni vojne), 4329 ton krušnega žita (55 dni), 337.984 litrov jedilnega olja (60 dni), 360 ton sladkorja (60 dni), 330 ton soli (60 dni), 123 ton riža (60 dni), 205 ton detergentov (62 dni) ter 665 ton mazuta.¹³

Na dan 1. januarja 1987 je bilo od skupnega števila prebivalstva občin Maribora v vojaški evidenci 51.275 obveznikov. Od tega je bilo 5479 nabornikov, 40.072 rezervnih vojakov, 3485 rezervnih mlajših oficirjev (podčastnikov), 2199 rezervnih oficirjev (častnikov) in 40 rezervnih vojaških uslužbencev. Vojaški obvezniki¹⁴, ki so že odslužili vojaški rok, pa so bili v skladu z vojaško evidenco razporejeni, kot je razvidno iz *preglednice 2*.

¹³ Prav tam.

¹⁴ Vojaška obveza je bila z zakonom predpisana pravica in dolžnost državljanov, da so za določen čas služili v oboroženih silah in je predstavljala najpomembnejši način popolnjevanja oboroženih sil tako v miru kot v vojni. V SFRJ je bila vojaška obveza splošna. Obsegala je rekrutno obvezo, obvezo služenja vojaškega roka v JLA in obvezo služenja v rezervnem sestavu oboroženih sil. Obveza služenja vojaškega roka se je za moške po pravilu pričela v 19. letu starosti in je trajala 15 mesecev. Obveza služenja v rezervni sestavi oboroženih sil pa je trajala do konca leta v katerem je obveznik dopolnil 60 let. Za ženske je veljala samo obveza služenja v rezervni sestavi, so pa lahko bile od leta 1983 na lastno željo napotene na 6-mesečno služenje vojaškega roka (*Vojni leksikon*, str. 687; *Vojaški uradni list*, št. 5 (1983), str. 145).

Preglednica 2: Razporedite vojaških obveznikov, ki so odslužili vojaški rok v strukture oboroženih sil SFRJ (Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Mobilizacijska ocena Mesta Maribor, št. SZ-837/41 z dne 13. 5. 1987)

Razporeditev	Število
v enote Jugoslovanske ljudske armade	10.306
v enote Teritorialne obrambe	7197
v enote milice	435
v enote zvez in centrov družbeno političnih skupnosti (DPS)	425
na delovno dolžnost in enote civilne zaščite	20.141
v rezervi DPS za popolnitev oboroženih sil ob mobilizaciji	1755
v postopku razporejanja	6847
v tujini	3880
na prestajanju zaporne kazni, pomorci in neznani	289

V evidenci so ob naborniki in obvezniki vodili še 6600 materialno tehničnih sredstev in 130 konjev.¹⁵

Oborožene sile SFRJ

Namen Oboroženih sil (OS) SFRJ je bil "varovanje neodvisnosti, suverenosti, teritorialne neokrnjenosti in z ustavo določene družbene ureditve" SFRJ. Kot enotno celoto so jo sestavljale Jugoslovanska ljudska armada (JLA) kot "skupne oborožene sile vseh narodov in narodnosti ter vseh delovnih ljudi in občanov" in enote Teritorialne obrambe posameznih republik kot "najširše oblike organiziranega oboroženega splošnega ljudskega odpora".¹⁶

Zadnje obdobje razvoja OS SFRJ (1981–1991) je bilo že od začetka v znamenju posledic smrti predsednika Centralnega komiteja (CK) ZKJ, dosmrtnega predsednika SFRJ, trikratnega narodnega heroja, vrhovnega poveljnika oboroženih sil itd., maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita leta 1980. Predsedstvo SFRJ kot skupinski organ ni imelo takega vpliva na popolnoma politično indoktrinirano armado kot njen preminuli vrhovni poveljnik. JLA se je zato lahko razvijala kot velik avtonomen sistem, ne meneč se za spremembe tako v geopoliti-

¹⁵ Prav tam.

¹⁶ *Pravilo službe Oboroženih sil* (Beograd, 1977), str. 15. Pravilo službe je dne 23. 5. 1977 podpisal vrhovni poveljnik Oboroženih sil SFRJ Maršal Jugoslavije Josip Broz Tito.

tičnem prostoru kot na notranjepolitičnem področju. Leta 1988, pred zadnjo veliko reorganizacijo, je bila JLA razdeljena na šest armad, po letu 1988 pa so uvedli bojevališča: severozahodno s poveljstvom v Zagrebu, v pristojnosti katerega so bili TO Slovenije in deli TO Hrvaške; severno s poveljstvom v Beogradu, v pristojnosti katerega so bili TO Srbije, TO Bosne in Hercegovine in deli TO Hrvaške; jugovzhodno s poveljstvom v Skopju, v pristojnosti katerega so bili TO Makedonije, TO Črne gore in deli TO Srbije; vojaško pomorsko s poveljstvom v Splitu, v pristojnosti katerega so bili deli TO Hrvaške ter VL in PVO (vojaško letalstvo in proti zračna obramba) s poveljstvom v Beogradu.¹⁷

Na območju Maribora so bile enote JLA razmeščene v naslednje vojašnice in enote¹⁸:

- največja vojašnica v mestu je bila vojašnica Franc Rozman Stane, ki je obsegala območje Kadetnice in po drugi svetovni vojni na novozgrajene objekte za bivanje vojakov, vojaških poveljstev ter skladišč in garaž za oklepna in tovorna vojaška vozila, kjer so bile nameščene naslednje enote: 195. motorizirana brigada A ešalona, s štabom in prištabnimi enotami s 150 vojaki in starešinami ter 6 izvidniškimi oklepnimi transporterji; 1. tankovski bataljon z 266 pripadniki ter 32 tanki T-55 in 1 oklepni transporterjem; 1. motorizirani bataljon s 703 pripadniki z motornimi vozili in dvema bataljonoma rezervne sestave; 1. artilerijski divizion s 150 pripadniki s samohodnimi topovi havbicami in minometi 120 mm; 1. inženirski bataljon s 393 pripadniki, ki je ob vpoklicu oziroma mobilizaciji prerastel v polk; četa radiološko biološko kemične obrambe (RKBO) s 87 pripadniki ter tehnične delavnice, sanitetne in intendantske enote;
- v vojašnici Slava Klavara na Taboru sta bila kot korpusni enoti nastanjena bataljon zvez s 271 pripadniki in njegove zaledne enote s 300 pripadniki ter učni servis in del enot mejnega odseka, pod poveljstvom katerega so bile stražnice: Đuro Đaković na Duhu na Ostrem vrhu, Nikola Hečimović na Velikem Boču, Jožice Flander v Gaju nad Mariborom, Špičnik v Svečini, Šentilj, Ceršak in Sladki Vrh;
- v vojašnici Vojvode Mišića je imelo sedež poveljstvo mariborskega 32. korpusa s 110 starešinami in vojaki, kateremu je poveljeval general-

¹⁷ Janez Janša, *Premiki* (Ljubljana, 1992), str. 47–73 (dalje: Janša, *Premiki*); Tomaž Kladnik, *Zadišalo je po Slovenski vojski* (Ljubljana, 2021), str. 106 (dalje: Kladnik, *Zadišalo je po Slovenski vojski*); Zvezdan Marković, *Jugoslovanska ljudska armada* (Ljubljana, 2007), str. 169–186; *Vojni leksikon*, str. 203–204.

¹⁸ Vojaška enota je del oboroženih sil, ki so zaradi lažjega usposabljanja, urjenja, poveljevanja, uporabe, varovanja in oskrbe organizirane v specifično celoto. Osnovni elementi vsake enote so ljudje, orožje in vojaška oprema. Po velikosti in ciljnih bojnega delovanja pa so to lahko osnovne taktične enote (četa, bataljon), združene taktične enote (polk, brigada, divizija) in strateško operativne skupine (armada) (*Vojni leksikon*, str. 198).

major Mičo Delić. V vojašnici je bila stacionirana še motorizirana četa vojaške policije s 148 pripadniki in izvidniška četa s 120 pripadniki;

- v vojašnici Tone Tomšič v Melju je bil nameščen pehotni bataljon s 400 pripadniki.
- v vojašnici ob železnici – pekarni so bila skladišča intendantske opreme in hrane ter pekarna;
- vojaški posadki pa sta bili še na vojaškem radijsko-prisluškovalnem centru na Ledinkovem koglu na Pohorju in v skladišču minsko eksplozivnih sredstev in orožja v Pivoli.¹⁹

Teritorialna obramba Socialistične republike Slovenije (TO SRS)

Napad Zveze sovjetskih socialističnih republik na Češkoslovaško 21. avgusta 1968, po praški pomladi, je povzročil spremembe tudi v organizaciji vojske v Jugoslaviji. Intervencija na Češkoslovaško je takrat v vojaških krogih sprožila vrsto ugibanj, med drugim tudi, ali centralizirana vojska, kakršna je takrat bila jugoslovanska, sposobna zaustaviti napadalca. Zvezna skupščina SFRJ je leta 1968 sprejela zakonodajo, ki je del pristojnosti s področja obrambe prenesla na republike, in sicer: določitev enotnih osnov načrtov in pripravljanih ukrepov za svoje ozemlje; izdelavo programa priprav republike za obrambo in republiškega vojnega načrta za delo in postopek v vojni; organiziranje teritorialne in civilne zaščite na svojem ozemlju, za kar so ustanovile republiške štabe za narodno obrambo; usmerjanje in usklajevanje občin, gospodarstva in družbenih služb na svojem ozemlju; zagotavljanje pogojev za delo v vojnih delovnih organizacijah; v skladu s potrebami popolnjevanja JLA, so določale kriterije in merila, po katerih so razporejale moštvo in sredstva za teritorialno obrambo in civilno zaščito, za potrebe državnih organov in drugih družbenih potreb v vojni; izdajanje predpisov o organizaciji in pripravah narodne obrambe na svojem ozemlju in v vojni vodijo celotni odpor.

Na osnovi teh pristojnosti so republike in pokrajine prevzele tudi financiranje priprav in zagotovitev pogojev dela delovnih organizacij v gospodarstvu in družbenih službah, ki so bile posebej pomembne za republiko; pripravljanje svojih organov in organizacij; pripravljanje enot in služb teritorialne obrambe, ki so jih ustanovile, preskrbo orožja, opreme in drugih sredstev za te enote; preskrbo orožja za enote teritorialne obrambe občine in oborožitev enot terito-

¹⁹ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Povelje načelnika narodne zaščite občine za blokado objektov (dalje: Povelje načelnika NZ), dokument brez številke in datuma; Zapisnik o primopredaji objektov in zemljišča vojašnice ob železnici – pekarni dne 19. 10. 1991; Načrt predaje in prevzema stražnic na območju 71. Območnega štaba TO Maribor, št. 804-03/252 z dne 29. 7. 1991.

Pripadniki TO SRS na vaji *Svoboda 71* (Vojaški muzej Slovenske vojske, Fototeka)

rialnih delovnih organizacij, če jim občina ni mogla zagotoviti dovolj sredstev iz lastnih virov in strokovno usposabljanje kadrov za delo v zvezi z zadevami narodne obrambe v republiki.²⁰

Na osnovi tega se je, ko je bil 20. novembra 1968 ustanovljen Glavni štab za ljudski odpor in njemu podrejeni conski štabi in poveljstva partizanskih enot, v katerih so bili odredi bataljonske in četne sestave, začel razvoj Teritorialne obrambe SR Slovenije. Ustanovitev TO naj bi tako pomenil vrnitev k slovenski vojski, ki je bila "izgubljena leta 1945" in vzpostavitev oboroženega dela splošnega ljudskega odpora. Koncept organizacije in delovanja TO je predvideval, da enote TO po napadu na ozemlje Slovenije in njegovi zasedbi ostanejo v njegovem zaledju in tam nadaljujejo boj. To je bila velika razlika od koncepta, ki je veljal pred tem in ki ga je pripravil zvezni sekretariat za obrambo, po katerem naj bi bila TO del zalednih enot za stražarska in podobna opravila. V vojnem načrtu je imel štab pripravljene načrte za delovanje po tako imenovani vzhodni varianti, s predvidenim poveljniškim mestom na Toškem čelu. Pri tem so zavrnili predlog armade, da bi se skupaj z njo umaknili prek Kočevskega na Hrvaško, saj

²⁰ Kladnik, *Zadišalo je po Slovenski vojski*, str. 89–106; *Vojni leksikon*, str. 620–621.

če bi se "začeli umikati pred napadalci, npr. Rusi, po tem ne bi nikoli več prišli nazaj". Štab je deloval pod mentorstvom Matije Mačka, kateremu je slovensko politično vodstvo zaupalo operativno spremljanje dogajanja v TO. Koncepte delovanja je sprejemala komisija za Splošno ljudsko obrambo pri Centralnem komiteju Zveze komunistov Slovenije, Maček pa je dejal, da morajo biti enote TO SRS "izurjene, dobro oborožene in mlade". Ker so bili po vojaškem razrezu v TO razporejeni predvsem starejši letniki, so pričeli z vključevanjem prostovoljcev, mladink in mladincev. V Sloveniji je bilo leta 1969 skupaj 31.284 pripadnikov TO, razporejenih v 54 štabov ljudske obrambe in 331 enot. Skupaj je bilo takrat v Jugoslaviji 419.189 pripadnikov TO.²¹

Na območju Maribora in sosednjih občin je bila TO organizirana v okviru Vzhodnoštajerske pokrajine (VŠP) TO, ki je imela na območju mesta in njegovih občin oblikovane tri brigade: 41., ki jo je vodil rezervni častnik Karel Dimnik, 42., ki jo je vodil Peter Marendič iz stalne sestave TO Maribor in 44. brigada, ki jo je vodil rezervni častnik Štefan Štajner. V okoliških občinah pa so oblikovali odrede četne sestave, in sicer: Haloški odred na Ptuju, Pohorski odred v Slovenski Bistrici in Slovenskogoriški protioklepni odred v občinah Lenart, Gornja Radgona in Ormož. V sestavi pokrajine, ki ji je poveljeval major Silvo Bedrač, je bilo tako 10 občinskih štabov, 157 štabov enot (brigada, bataljon, odred), 3 brigade, 5 odredov, 20 čet, 99 vodov, 116 oddelkov, pet baterij, vojaško tožilstvo in vojaško sodišče. Po vojni formaciji je bilo v njene enote in štabe razporejenih 12.207 vojaških obveznikov, v mobilizacijskem razrezu pa so v pokrajini za svoje delovanje v vojnih razmerah zahtevali 13.142 vojaških obveznikov (11.334 vojakov, 1120 podčastnikov in 688 častnikov).²²

Delovanje VŠP TO lahko najboljše povzamemo skozi njena letna poročila o bojni pripravljenosti. Najpomembnejši element vsakega dela je pravočasno načrtovanje dela. Osnovne težave pri načrtovanju dela so se na območju delovanja VŠP TO ponavljale iz leta v leto, na njih so Republiški štab za TO SRS kot nadrejeni štab vsako leto sproti opozarjali ter pri tem izpostavili naslednje: načrtovanje aktivnosti ni bilo usklajeno med posameznimi dejavniki obrambnega sistema (TO, DPS, JLA), kar je veljalo predvsem za letne načrte dela, usposabljanja, načrta razvoja in financiranja. Zato so imeli v enotah in štabih TO, glede na razpoložljiv kader, zelo kratke roke za izvršitev načrtovanih nalog. To je bilo posebej pereče na področjih izdelave vojnih (rok ažuriranja 10 dni) in varnostnih načrtov (rok ažuriranja 4 dni) ter nekaterih vrst usposabljanja, zara-

²¹ Prav tam.

²² Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Poročilo o borbeni pripravljenosti TO Vzhodnoštajerske pokrajine za leto 1983, s prilogami, št. VT SZ-231/1 z dne 5. 12. 1983 (dalje: Poročilo TO VŠP 1983), str. 1–3; Miran Fišer, "Teritorialna obramba Vzhodnoštajerske pokrajine od ustanovitve do vojne za Slovenijo", v: *Vzhodnoštajerska pokrajina v procesih osamosvajanja*, ur. Venčeslav Ogrinc (Ljubljana, 2018), str. 30–31.

di česar se je na omenjenih področjih dela "preveč improviziralo, načrti pa so zato bili premalo dograjeni, medsebojno neusklajeni in nepopolni". Prav tako so ugotavljali, da je bil prepočasen prenos pozitivnih izkušenj pridobljenih v praksi v načrte za prihodnja obdobja. Delo je ovirala tudi vrsta dodatnih nalog, ki so jih med letom dobili s strani nadrejenih štabov in DPS. Zaradi tega so bili primorani nekatere naloge "potiskati na stran in njihovo realizacijo prenašamo iz leta v leto", kot so bili na primer: dograditev načrtov obrambe mest, dograditev načrtov oviranja do nivoja KS in dograjevanje partizanske baze.²³

Na področju vojnih in varnostnih načrtov so v pokrajini izpostavili predvsem področje inženirske in RKBO zagotovitve ter opazovanja zračnega prostora, na katerih so bile aktivnosti sicer načrtovane, vendar v praksi niso bile realizirane. Pri tem so izpostavili predvsem, da so bili štabi, poveljstva in enote TO premalo seznanjeni z nevarnostmi in možnostmi oviranja ob rušenju jezov na reki Dravi in na kanalih ob njej; načrti možnosti poplavljanja Pesniške doline niso bili razdelani; obstoječi fortifikacijski objekti niso bili vgrajeni v rešitvah nižjih enot; načrti oviranja priročnimi sredstvi niso prišli v vse KS ali delovne organizacije, ki bi naj le te izvajale; načrti rušenja objektov operativnega oviranja so se prepočasi prilagajali spremenjenim situacijam na zemljišču. Na področju inženirske zagotovitve niso imeli izdelanih načrtov in zagotovljenih sredstev za postavitev poveljniških mest, delavnic in skladišč. V zvezi z RKBO zagotovitvijo pa so sicer imeli izdelane varnostne ocene in načrte, vendar so bili le ti na relaciji CZ - TO neusklajeni oziroma starešine TO niso dovolj poznali možnosti tovrstne zagotovitve. Bolj izjema kot pravilo, pa so bile tudi povezave z drugimi centri za obveščanje o nevarnosti iz zraka in RKB nevarnosti.²⁴

Med pomembnejšimi nalogami na področju posebnih ukrepov stalne bojne pripravljenosti, pa so v poročilu izpostavili naslednja nerešena vprašanja: vzpostavitev zvez znotraj DPS, s centri obveščanja, s sosednjimi štabi TO ter JLA na posameznih območjih; niso bile izdelane presoje RKB ogroženosti mirnodobnih in mobilizacijskih lokacij štabov in enot; za enote protizračne obrambe so bili bojni položaji sicer opredeljeni, niso pa bili urejeni in vsa "trofejna orožja" teh enot niso bila brezhibna; niso se urejala predvidena poveljniška mesta, centri zvez in druge lokacije, ki so jih predvidevali za delovanje enot in štabov, prav tako pa ni bila dovolj dobro rešena disperzija materialno tehničnih sredstev.²⁵

²³ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Poročilo TO VŠP 1983, 3 in 4.

²⁴ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Poročilo TO VŠP 1983, str. 5–6.

²⁵ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Poročilo TO VŠP 1983, str. 7.

Manevrska struktura narodne zaščite

Med zagovorniki demokratičnih sprememb v Republiki Sloveniji, ki so se rezultirale v prvih demokratičnih volitvah aprila 1990, ni bilo vodstva Republiškega štaba za teritorialno obrambo (RŠTO), ki je že 14. januarja 1990 z ukazom podrejenim občinskim štabom zahtevalo, da izdelajo in mu pošljejo natančen pregled orožja, streliva in minskoeksplozivnih sredstev, ki so jih v posameznem občinskem štabu hranili zunaj skladišč armade. Namen tega ukaza, ki je dejansko pomenil začetek razoroževanja enot in poveljstev TO, je bil viden prav na dan primopredaje dolžnosti članov prve demokratično izvoljene vlade v naši zgodovini, saj je 15. maja 1990 RŠTO izdal ukaz o predaji hranjenja orožja, streliva in minskoeksplozivnih sredstev, ki so bili zunaj objektov armade, v le-te. Novo republiško vodstvo se je takoj odzvalo na ta ukaz in novi sekretar za ljudsko obrambo Janez Janša je občinskim upravnim organom za ljudsko obrambo poslal brzojavko, s katero je prepovedal oddajanje orožja v objekte armade.²⁶

Z namenom vojaškega zavarovanja ukrepov nastajajoče slovenske države so bila sprva ustanovljena jedra vojaškega odpora, nato vojska Slovenije, ki je dobila dokončno obliko v Manevrski strukturi narodne zaščite²⁷ (MSNZ). Na Pristavi nad Stično so se 7. septembra 1990 sestali najpomembnejši akterji MSNZ-ja Janez Janša, Igor Bavčar, Tone Krkovič, Jože Kolenc in Vinko Beznik. Analizirali položaj in dotakratne ukrepe ter dorekli globalni načrt delovanja MSNZ, v katerega je bila kot neločljivi del vključena tudi slovenska milica.²⁸

Na območju VŠP je bil organiziran Pokrajinski štab za (manevrsko strukturo) NZ Vzhodnoštajerske pokrajine, ki ga je vodil Marjan Fekonja, pomočnik komandanta TO VŠP. V posebni direktivi, ki je bila izdelana na osnovi celovite ocene možnosti sprejetja ustavnega zakona, na podlagi katerega bi Republika Slovenija sama urejala del vojaške obveznosti in ocene možnih situacij, v katerih bi prišla v poštev delna ali popolna uporaba MSNZ v VŠP, ki je nastala na osnovi Direktive načelnika Narodne zaščite Republike Slovenije za demonstra-

²⁶ Dimitrij Rupel (ur.), *Osamosvojitve – Prispevki za enciklopedijo slovenske osamosvojitve, državnosti in ustavnosti* (Ljubljana, 2021), str. 256 (dalje: Rupel, *Osamosvojitve*).

²⁷ Narodna zaščita je bila v zakonih SFRJ opredeljena kot najširša organizirana oblika samozaščitnega in samoobrambnega delovanja delovnih ljudi in občanov, za njeno usposabljanje za oboroženi boj pa so bili odgovorni štabi za TO. Z opredelitvijo nalog pripadnikom NZ so ti lahko sodelovali v bojnih dejavnostih z enotami ali štabi TO pod njihovim vodstvom, predvsem pa so bile njihove naloge oborožena zaščita pomembnih objektov in vodstev družbenopolitičnih skupnosti. Ustavna opredelitev NZ je bila torej taka, da je omogočala njeno aktiviranje in angažiranje, ko so bile razmere za Slovenijo najmanj ugodne, pri tem pa se v ničemer ni kršila zakonitost, na kar so se slovenske oblasti sklicevale ob ustanovitvi Manevrske strukture narodne zaščite kot začetnice oboroženih sil samostojne slovenske države (Rupel, *Osamosvojitve*, str. 190).

²⁸ Albin Mikulič, *Uporniki z razlogom* (Ljubljana, 2007), str. 65.

Odvzem orožja TO s strani pripadnikov JLA (Vojaški muzej Slovenske vojske, Fototeka)

cijsko, delno ali popolno uporabo Manevrske strukture narodne zaščite²⁹, ki jo je izdal Tone Krkovič in je bila sprejeta na strateškem sestanku MSNZ v Pristavi nad Stično 7. septembra 1990.³⁰

Kot je zapisano v direktivi,

zaradi zapletenih notranje političnih razmer v SFRJ in naraščajočih konfliktov tako med republikami kot med zveznimi organi in posameznimi republikami se kot edina 'zdrava' sila in kohezivna moč pojavlja JLA z vse večjimi kompetencami in tudi ultimativnimi zadevami. Sprejetje spremembe dopolnil k ustavi RS ter zakonu o SLO in DS, kot tudi drugih zakonov, ki utrujejo suverenost RS, so povod

²⁹ Arhiv Vojaškega muzeja Slovenske vojske (AVMSV), fond Arhivarij, AŠ 1, Direktiva načelnika Narodne zaščite Republike Slovenije za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo Manevrske strukture narodne zaščite z dne 7. 9. 1990.

³⁰ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Direktiva načelnika Narodne zaščite Vzhodnoštajerske pokrajine za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo Manevrske strukture narodne zaščite (dalje: Direktiva MSNZ VŠP), dokument brez številke in datuma, izdelan pa je bil v centru za obveščanje Maribor, dne 28. 9. 1990; Venčeslav Ogrinc, "Manevrska struktura narodne zaščite Vzhodnoštajerske pokrajine leta 1990", v: *Vzhodnoštajerska pokrajina v procesih osamosvajanja*, ur. Venčeslav Ogrinc (Ljubljana, 2018), str. 55–57 (dalje: Ogrinc, "Manevrska struktura narodne zaščite Vzhodnoštajerske pokrajine leta 1990").

za skrajno zaostreno situacijo v Sloveniji. Posamezni najodgovornejši predstavniki JLA in zveznih organov dajejo izjavo o nelegitimnosti volitev in delovanja slovenske skupščine in njenih teles v RS ter grozijo z uvedbo izrednega stanja.³¹

Kot vzroki za posredovanje zveznih oblasti na območju Republike Slovenije so navedene predvsem razglasitve izrednega stanja na celotnem območju SFRJ ali njegovih delih: na Kosovu zaradi nacionalnega upora Albancev, na hrvaškem zaradi posega organov za notranje zadeve Hrvaške v kninski krajini, v Bosni in Hercegovini zaradi "vsiljenih" mednacionalnih spopadov ter evakuacije vojaške tehnike in težke oborožitve z ozemlja Slovenije in poskusov zveznih oblasti SFRJ za neposredno izvajanje zveznih zakonov in predpisov. Za vse te aktivnosti naj bi zvezne oblasti uporabile predvsem enote JLA, ki je bila sestavljena iz mirnodobne in vojne sestave. Vojne enote JLA so bile pretežno nacionalno homogene, saj so se izpopolnjevale z obvezniki rezervne sestave, na katerih so bile nameščene, mirnodobne pa so bile zaradi eksteritorialnega načinaopolnjevanja z naborniki nacionalno heterogene. Na območju VŠP so bili to predvsem (v 60 odstotkih) iz Srbije in s Kosova. Na ozemlju pokrajine se je tako permanentno nahajalo na Ptuju okoli 600, v Slovenski Bistrici 400 in v Mariboru okoli 3000 pripadnikov JLA, v kar so bili všteti tudi vojaki v obmejnih stražnicah. V njihovo podporo delovanja so aktivno vključili tudi enote in posameznike KOS-a³² v civilnih oblekah, upokojene starešine JLA in s centralo v Beogradu povezano Službo državne varnosti. Možna pa je bila tudi intervencija izurjenih enot JLA iz padalske brigade iz Niša in posebne enote, sestavljene iz aktivnih podčastnikov in častnikov iz Pančeva, v Zagrebu pa je bila v fazi formiranja enota za intervencije v velikosti največ do brigade. Moralno stanje med

³¹ Prav tam.

³² Kontraobveščevalna služba, s kratico KOS, je bila sestavni del JLA v nekdanji SFRJ. Razvila se je iz Oddelka za zaščito naroda (OZNA – Odjeljenje za zaščito naroda), ki je bil ustanovljen 13. maja 1944 in bila državna varnostno-obveščevalna služba. Leta 1946 so jo razdelili na civilni in vojaški oddelek: nastali sta civilna UDBA (Uprava za državno varnost, Uprava državne bezbednosti) in vojaška protiobveščevalna služba KOS, ki je bila leta 1955 preoblikovana v OB (Organ za varnost, Organ bezbednosti), UDBA pa leta 1966 v SDB (Služba državne bezbednosti) oz. SDV (Služba državne varnosti). Njene naloge so bile "protiobveščevalna zaščita, boj proti notranjemu sovražniku, boj proti fašistični in ekstremni emigraciji, boj proti rušenju politične enotnosti in zaščita tajnosti." Svoje delovanje je KOS skrival pod geslom "čuvanje z ustavo predpisane družbene ureditve, teritorialne celovitosti in suverenosti SFRJ", dejansko pa je bilo njeno delovanje usmerjeno v brezkompromisni boj proti demokraciji in spremembam v državi ter pripravo in izvedbo oborožene agresije proti Sloveniji. Več o tem: Ana Šela, David Hazemali in Tadeja Melanšek, "Ustroj in delovanje slovenske tajne politične policije v drugi polovici šestdesetih let dvajsetega stoletja", *Studia Historica Slovenica* 20, št. 3 (2020), str. 811–838; Gorazd Bajc, Tadeja Melanšek in Darko Friš, "Uvod v zgodovino spremljanja britanske obveščevalne dejavnosti na Slovenskem – "samoevalvacije" slovenske SDV", *Studia Historica Slovenica* 20, št. 3 (2020), str. 839–878; Ana Šela in David Hazemali, "Spremljanje slovenskih delavcev na začasnem delu in bivanju v Zvezni republiki Nemčiji v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja: prispevek k poznavanju zgodovine slovenske SDV", *Studia Historica Slovenica* 20, št. 3 (2020), str. 879–920.

starešinami JLA so v MSNZ VŠP ocenjevali kot ugodno, saj so jim v zadnjem času zvišali plače, tako da bi jih večina izpolnila ukaz za intervencijo, vendar so imeli pri tem pomisleke zaradi večnacionalne sestave svojih enot, ki so bile za tovrstne namene omejeno uporabne. Za kontrolo ozemlja VŠP in izvajanju okupacijske oblasti bi v JLA potrebovali okoli 10.000 vojakov, ki pa jih niso bili zmožni zagotoviti. Uporaba letalstva, raketnih enot in artilerije pa za tak primer vojaškega delovanja, razen za zastraševanje, ni bila možna. Prav tako bi bila možna le delna uporaba nasprotnikovih oklepni enot, največjo nevarnost pa bi za obrambne sile predstavljale helikopterske enote, ki bi izvajale vertikalne manevre. Ob razglasitvi izrednih razmer na območju Republike Slovenije bi bila tako prvenstvena naloga JLA zasedba vitalnih objektov za delovanje družbeno-političnega in gospodarskega sistema in sicer z zasedbo zgradb državnih organov, objektov televizije in radia vključno s pretvorniki in ostalimi napravami za delovanje sistema zvez, časopisno-grafičnih podjetij, vseh letališč, letalskih centrov in letališča Maribor ter zasedbo PTT central v večjih mestih, železniških objektov in objektov na cestah, kot so bili viadukti, mostovi, predori itd. V oceni o možnosti delovanja so v MSNZ VŠP predvidevali še možnost zasedbe občinskih središč v pokrajini, predvsem Ptuja, Slovenske Bistrice in Maribora ter možnost aretacije vodilnih osebnosti slovenskih oblasti, s čimer bi v JLA pridobili osnovo za obvladovanje možnih žarišč slovenskega odpora ter za zatiranje protestov državljanov proti intervenciji sil JLA.³³

Enote MSNZ VŠP so štejele okoli 2940 pripadnikov, ki so bili oboroženi v glavnem z lahkim polavtomatskim in avtomatskim orožjem ter lahkimi protiklepnimi sredstvi. Zraven teh so bile v njegovi sestavi tudi enote organov za notranje zadeve (posebne, vojne in specialne enote milice), ki so imele dobro izurjene in usposobljene ter oborožene pripadnike, s katerimi so v načrtih uporabe predvidevali bojno sodelovanje vse do nivoja občinskih štabov. Enote MSNZ, ki so izhajale iz enot TO, so bile dobro usposobljene za partizanski (gverilski) in kombiniran način bojevanja, njihova poveljstva pa so bila sestavljena iz zaupanja vrednih kadrov TO, kar je zagotavljalo, da bodo opravili ukazane jim bojne naloge. Popolnitev enot je bila izvedena po teritorialnem načelu, tako da so njihovi pripadniki zelo dobro poznali območja svojega bojnega delovanja. Enote MSNZ so bile tako sposobne resno ovirati delovanje zasedbenih sil v VŠP, vendar niso bile v stanju prevzemanja pobude ali preprečiti energičnih bojnih akcij večjih enot JLA. Osnovni načrt za preprečitev zasedbe VŠP s strani JLA je predvideval, da del enot MSNZ zavaruje vodstva DPS in njihove organe, vitalne objekte družbeno političnega in gospodarskega sistema, glavnina sil pa je imela nalogo ovirati nemoteno uporabo komunikacij, zavzemanje občinskih središč

³³ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORŠ, fond VŠP TO, AŠ 1, Direktiva MSNZ VŠP.

ter izvedbo napadov na manjše enote nasprotnika s ciljem, da se zasedbene sile prisili k umiku v večja središča in se s tem osvobodijo dele VŠP. V naslednjih fazah bojnega delovanja pa bi bilo potrebno povečati moč lastnih sil in preiti v ofenzivno bojno delovanje s ciljem, da se zasedbene sile preženejo iz ozemlja VŠP. Uporaba strelnega orožja in minsko eksplozivnih sredstev je bila dovoljena šele po ukazu Predsedstva RS oziroma v primeru, če so se enote nahajale pod ognjem nasprotnika.³⁴

Na območju VŠP je bilo oblikovanih sedem občinskih štabov MSNZ (Maribor, Slovenska Bistrica, Pesnica, Ruše, Lenart, Ptuj in Ormož), katerih najpomembnejše naloge so bile prikriti izvzem orožja iz skladišč, ki so bila v vojašnicah JLA, večinoma s pretvezo usposabljanja enot TO po programu rednega letnega usposabljanja in njihova razmestitev v tajna skladišča pri posameznih zaupanja vrednih civilnih prebivalcih, na postajah milice, v prostorih občin in drugje. Prihajalo je tudi do izmenjave orožja, streliva in minsko eksplozivnih sredstev med posameznimi štabi MSNZ, saj so bili posamezni štabi in enote po razorožitvi s strani JLA, saj so njihova sredstva hranili v skladiščih objektov, ki so jih varovale enote JLA, ostale brez sredstev za vodenje oboroženega boja. Za bojno pripravljenost enot MSNZ VŠP pa je bil izjemno pomemben tudi izvzem orožja in druge vojaške opreme iz skladišč v Gotenici in njihov transport in razporeditev po pokrajini, ki je potekal v noči z 12. na 13. september 1990.³⁵

Kot izhaja iz povelja načelnika narodne zaščite za blokado objektov, katerega podlaga je bila že omenjena Direktiva načelnika (Manevrske strukture)³⁶ narodne zaščite VŠP, so imele na območju Maribora enote, na čelu katerih je bil občinski štab MSNZ, ki ga je vodil Venčeslav Ogrinc, njihovo poveljniško mesto pa je bilo v Izobraževalnem centru za SLO in DS Pekre (nadomestno pri Zgornjem Marinu, rezervno pa v osnovni šoli v Limbušu), naslednje naloge: Prvi odred³⁷ s poveljniškim mestom v Letalskem centru Skoke je varoval območje letališča Maribor z nalogo, da prepreči uporabo letališča s strani enot JLA (dovajanje novih transportov ljudi in materialnih sredstev po zračni poti, uporabo letališča kot helidroma ter za nastanitev enot JLA). Ob tem so imeli za nalogo nadzor in blokado komunikacij, ki so vodile iz Miklavža na Dravskem polju proti Dobrovncem, Dravskemu dvoru in Marjeti na Dravskem polju ter v

³⁴ Prav tam.

³⁵ Prav tam; Ogrinc, "Manevrska struktura narodne zaščite Vzhodnoštajerske pokrajine leta 1990", str. 55–57.

³⁶ V dokumentih se za organizacijo uporabljata obe poimenovanji, Narodna zaščita, ki je izhajalo iz zakonskih določil, kot Manevrska struktura narodne zaščite, kar se je uveljavilo po strateškem sestanku MSNZ v Pristavi nad Stično 7. septembra 1990.

³⁷ Odred (teritorialne obrambe) je bila taktična enota, ki je bila pretežno pehotne sestave in je bila opremljena in namenjena za izvajanje bojnega delovanja na območju občine, v lastnem zaledju ali na glavni bojni črti, predvsem pa na začasno zasedenem ozemlju. V svoji sestavi je imela nekaj pehotnih čet ter minometno, protioleпно, inženirsko, logistično enoto in enoto zvez (*Vojni leksikon*, str. 352).

Karta organiziranosti TO RS (Vojaški muzej Slovenske vojske, Fototeka)

sodelovanju s 103. četo narodne zaščite Poljčane še zavarovanje komunikacij Hoče – Poljčane – Slovenska Bistrica in Maribor – Hoče – Podova. Drugi odred je iz rajona Razvanja (poveljniško mesto je imel v gasilskem domu Razvanje) izvajal blokado skladišča JLA v Pivoli in kontrolo komunikacije Maribor – Hoče pri Bohovi. Tretji odred s sedežem v osnovni šoli Maksa Durjave v Mariboru je imel nalogo, da z delom enot zavaruje železniški nadvoz na Gorkega ulici ter zavarovanje in blokado dostopa na stari mariborski most iz smeri Trga revolucije. Drugi del odreda pa je izvajal nadzor premikov in dogajanje v vojašnicah JLA Franc Rozman Stane in Slava Klavora. Četrty odred narodne zaščite je bil nameščen v garažah avtobusnega prevoznika Certus in je bil odgovoren za nemoteno delovanje tega prevozniskega podjetja. Hkrati je bila njegova naloga zavarovati in blokirati Titov most preko reke Drave ter formirati opazovalne točke za vojašnico Vojvode Mišića. V sodelovanju z enotami milice pa zavarovati PTT center. Peti odred je moral s tremi skupinami zavarovati zgradbo občine Maribor na Ulici heroja Staneta 1, z namenom preprečiti dostop enotam JLA do vodstva in organov DPS ter jim tako omogočiti nemoteno delovanje. V primeru premestitve organov DPS na novo lokacijo je moral izvajati varovanje

med premikom in delovanjem na novi lokaciji. Druga naloga odreda pa je bila, da z dvema skupinama zavaruje in preprečiasedbo RTV centra Maribor pod Pekrsko gorco in razdelilno transformatorsko postajo Pekre.³⁸

Teritorialna obramba Republike Slovenije in priprave na vojno za obrambo suverenosti

Skupščina republike Slovenije je 27. septembra 1990 sprejela in naslednji dan razglasila ustavne amandmaje št. 96, 97 in 98 k ustavi Republike Slovenije. Z njihovim sprejetjem je bila poudarjena suverenost Republike Slovenije v odnosu do federacije na obrambnem področju. Amandma št. 96 je določil, da se določbe ustave SFRJ, ki niso v skladu z ustavo Republike Slovenije, v Sloveniji ne uporabljajo več, z ustavnimi zakoni pa določila, katere določbe zveznih zakonov in drugih aktov bodo razveljavljene. Novi zvezni zakoni, izdani po uveljavitvi tega dopolnila, naj bi veljali le s soglasjem slovenske skupščine. Z amandmajem št. 97 je Slovenija prevzela odločanje o služenju vojaškega roka, TO in njenem poveljniku. Na novo so bili urejeni imenovanje in razreševanje poveljnika TO, ki je s tem prešlo v pristojnost Predsedstva Republike Slovenije, način služenja vojaškega roka in druga vprašanja vojaške obveznosti. 28. septembra 1990 je skupščina sprejela in razglasila še ustavni zakon za izvedbo ustavnih amandmajev 96 in 97 k ustavi Republike Slovenije na področju ljudske obrambe.³⁹

Predsedstvo Republike Slovenije je nato 18. marca 1991 ustanovilo Republiško koordinacijo:

organ, ki je uskladi vse obrambne in varnostne priprave in nato v vojni opravljal naloge štaba vrhovnega poveljnika. Vlogo vrhovnega poveljnika pa je po ustavi opravljalopredsedstvo republike, razširjeno s predsednikom vlade in skupščine. Praktično pa smo pri delu predsedstva sodelovali še ministri za obrambo, notranje in zunanje zadeve, informiranje ter poveljnika oziroma načelnika republiškega štaba za teritorialno obrambo in civilno zaščito.⁴⁰

Njeni člani so bili ministri za obrambo, notranje in zunanje zadeve ter poveljnika republiškega štaba za teritorialno obrambo in civilno zaščito. Poleg republiške koordinacijske skupine je bilo ustanovljenih še sedem koordinacij-

³⁸ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Povelje načelnika NZ. Direktiva MSNZ VŠP.

³⁹ Janša, *Premiki*, str. 73–85; *Zadišalo je po Slovenski vojski*, str. 118.

⁴⁰ Janez Janša, "Vstali in obstali", v: *Vojna za Slovenijo*, ur. Aleš Hojs (Ljubljana, 2014), str. 13 do 23 (dalje: Janša, "Vstali in obstali").

skih podskupin, ki so na ravni pokrajin usklajevale ukrepe oborožene in civilne obrambe, milice in obveščevalno dejavnost. V Vzhodnoštajerski pokrajini jo je vodil Silvo Komar. Delovne skupine operativnega koordinacijskega telesa so takoj po njegovi ustanovitvi začele izdelovati različice ukrepov ob morebitni uporabi sile JLA, v TO pa so začeli poskusne mobilizacije enot po pokrajinah. Praktični preizkus delovanja TO je bila vaja Premik 91, v kateri so v TO uspešno preizkusili delovanje na celotnem ozemlju RS. Hkrati so začeli izdelovati mobilizacijske načrte za pokrajine ter izdajati ukaze za začetek mobilizacije posameznih vojnih enot TO. V vojnih dneh in nočeh sta Republiško koordinacijo neposredno vodila republiška sekretarja oziroma ministra za obrambo in za notranje zadeve Janez Janša in Igor Bavčar. Sprejemala sta vse najpomembnejše odločitve, ki jih je Republiška koordinacija posredovala v izvajanje. V najpomembnejših primerih sta oba ministra svoje odločitve sporočala neposredno na teren posameznim poveljnikom TO oziroma operativnim podskupinam.⁴¹

Z reorganizacijo TO oktobra 1990 so iz dotedanjih 13 pokrajin TO ustanovili 7 novih. Poveljnik 7. PŠTO s sedežem v Mariboru, ki je poleg prejšnje Vzhodnoštajerske obsegal tudi bivšo Pomursko pokrajino, je postal podpolkovnik Vladimir Milošević, pred tem poveljnik TO Pomurske pokrajine, nato pa tudi načelnik pokrajinske MSNZ. Zaradi razorožitve TO ta ni imela več stare sestave, saj je primanjkovalo orožja za vse pripadnike, kar je zahtevalo tudi reorganiziranje enot, ki so postale so manjše, a bolj opremljene. Imeli so 4712 kosov strelnega orožja, 620.000 kosov streliva in 140 protioklepnih izstrelkov. Varovalo jih je za ta namen posebej ustanovljenih 11 novooblikovanih vodov za posebne namene (eden iz vsake občine), v pripravljenosti za posredovanje pa je bilo 5 protidiverzantskih čet. Vse vode in eno protidiverzantsko četo so 10. decembra 1990, ko je potekel rok, ki ga je armada določila kot zadnji dan za predajo evidenc vojaških obveznikov, tudi dejansko razporedili na položaje. Po končani nevarnosti so se do konca leta enote izmenjevale na enotedenskih usposabljanjih.⁴²

Po mobilizacijskem razvoju bi naj bile v 7. PŠTO tako 4 brigade, 1 protidesantni odred, 5 protioklepnih odredov, 13 jurišnih odredov, 3. protidiverzantski odredi ter 2 protidiverzantski četi, 5 diverzantskih odredov, 1 lahki topniško-

⁴¹ Janša, *Premiki*, str. 73–85.

⁴² Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Odredba o ustanovitvi štabov in zavodov Teritorialne obrambe v Republiki Sloveniji, št. 801/163 z dne 24. 4. 1991. S tem aktom je na podlagi četrtega odstavka 44. člena zakona o obrambi in zaščiti (*Uradni list RS*, št. 15/91) in po predhodnem soglasju Predsedstva Republike Slovenije republiški sekretar za ljudsko obrambo RS Janez Janša ustanovil štabe in zavode TO RS. Na območju Vzhodnoštajerske pokrajine so ustanovili 7. pokrajinski štab za TO (PŠTO) s sedežem v Mariboru z njemu podrejenimi območnimi štabi TO (ObmŠTO): 71. ObmŠTO Maribor (katerega enote in zavodi so se popolnjevali iz občin Maribor, Pesnica, Ruše), 73. ObmŠTO Ljutomer (Ljutomer, Gornja Radgona, Ormož), 75. ObmŠTO Murska Sobota (Lendava, Murska Sobota), 77. ObmŠTO Ptuj (Ptuj in Lenart) in 79. ObmŠTO Slovenska Bistrica (Slovenska Bistrica).

-raketni divizion protiletalske obrambe, 2 lahki topniško-raketni bateriji protizračne obrambe, 1 topniška baterija B-1, 3. pontonski vodi, 3. lahki pehotni vodi, tehnični zavod, vojaško sodišče in tožilstvo ter 5 pehotno-učnih čet. Dejansko pa so delovale štiri vrste enot: enote za hitro pozivanje (vodi za posebne namene in protidiverzantske čete), prve večnamenske bojne enote za zahtevnejše operacije (predvsem za protioklepno in protidiverzantsko delovanje); preostale enote, za katere je bilo na voljo orožje; navidezne enote z mobilizacijskih seznamov (za katere ni bilo razpoložljivega orožja; med temi so bile vse 4 brigade na področju VŠP); rezervne enote JLA. Zadnje so na podlagi Odredbe o preimenovanju rezervnih enot JLA v TO priključili prejšnjim 3. junija 1991. Za ta namen je 7. PŠTO do konca junija 1991 postopno prejemala več kot 800 avtomatskih pušk, 136 ročnih protioklepnih raketometov, 6 sistemov fagot za vodene protioklepne izstrelke, 3 lanserje protiletalskih raket strela 2-M in nekaj milijonov kosov streliva. S tem se je v primerjavi s prejšnjim stanjem znižala povprečna starost pripadnikov TO, njihova usposobljenost pa se je povečala. Pozneje so se v TO vključili tudi poklicni pripadniki armade, ki so se odločili prestopiti na slovensko stran. Z njimi so v največ primerih že pred izbruhom sovražnosti skrivaj navezali stike; začasno so še delovali v strukturah JLA, TO pa zagotavljali pomembne obveščevalne podatke.⁴³

Enote 31. mariborskega korpusa na območju 7. PŠTO so štejele 4300 mož. Imele so 31 tankov T-55, 49 oklepnih vozil, 132 havbic in topov, 60 večcevnihih metalcev raket, 32 minometov kalibra 120 mm in 104 protiletalskih topov. Te številke se na prvi pogled zdijo precejšnje, vendar so bile to enote mirnodobne sestave, razpršene po 57 objektih, ki v največ primerih niso bile usposobljene in pripravljene za bojno delovanje, mobilizacije rezervne sestave pa niso mogli opraviti, saj so mobilizacijo nadzorovale slovenske oblasti. Zato je bojni del korpusa skupaj s podpornimi enotami štel komaj 2000 ljudi, od katerih so jih za neposredne akcije lahko takoj angažirali samo 1200, in sicer: bataljon vojaške policije, četo padalske brigade iz Niša ter izvidniško četo, 2 motorizirana in 1 oklepni bataljon 195. motorizirane brigade. Temu je treba dodati še enote 65. in 66. obmejnega bataljona, ki so varovale stražnice, vendar so bile odrezane od poveljstev in večjih enot. Tem silam je 7. PŠTO v začetku vojne lahko postavil po robu 3 odrede za posebne namene, 26 drugih odredov v velikosti čete, 8 samostojnih čet ter 55 samostojnih vodov s 4832 pripadniki. Ti so imeli 4338 kosov osebne strelnega orožja, 194 ročnih protioklepnih izstrelkov dosega do 300 m, 14 minometov kalibra 60 in 82 mm, 18 protiletalskih topov kalibra 20 mm in 2 lanserja protiletalskih raket strela 2-M s 6 raketami.⁴⁴

⁴³ Mladen Horvat, "Vzhodnoštajerska pokrajina TO", v: *Vojaška obramba Slovenije*, ur. Tomaž Kladnik (Ljubljana, 2011), str. 419–459.

⁴⁴ Prav tam.

Blokada UC Pekre (Vojaški muzej Slovenske vojske, Fototeka)

Eno ključnih vprašanj, okoli katerih so se najbolj izostrila nasprotja med stališči, ki sta jih zagovarjala federacija oziroma JLA in RS, je bilo vprašanje območij služenja vojaškega roka za slovenske nabornike. JLA je neprestano zavračala zahteve Slovenije, da bi večina nabornikov služila vojaški rok na območjih, ki so bila bližje kraju njihovega bivanja oziroma njihovi republiki, zato so že na začetku okrepljenega pritiska razmišljali tudi o drugih rešitvah. Medtem ko je Skupščina RS pripravljala zahtevo, da Predsedstvo SFRJ uvede služenje vojaškega roka za nabornike iz Slovenije samo v 5. vojaškem območju, so v Republiškem sekretariatu za ljudsko obrambo začeli iskati druge možnosti, in sicer služenje vojaškega roka v organizaciji in izvedbi republiških organov ter institucij. Tako sta bila ustanovljena naborniška učna centra Ig pri Ljubljani in Pekre pri Mariboru, ki sta pomenila začetek procesa vzpostavljanja redne vojske.⁴⁵

15. maja 1991 je bilo v učnih centrih (UC) TO Ig pri Ljubljani in Pekre pri Mariboru še posebej slovesno. Skozi vhodna vrata 510. UC Ljubljana (Ig) je vstopilo 180 nabornikov, skozi tistega v 710. UC Maribor (Pekre) pa 120. Na drugi strani pa je nasprotnik stopnjeval psihološki pritisk na starešine in vojake centrov ter pripadnike TO, ki so izvajali njihovo ožje in širše varovanje. Vrhunec

⁴⁵ Rupel, *Osamosvojitve*, str. 319.

tega je bila obkolitev 710. učnega centra v Pekrah pri Mariboru 23. maja 1991, ki je pomenila prvi odkrit napad JLA proti slovenskemu narodu in samostojni poti RS v prihodnost. Po zajetju podporočnika in vojaka JLA, ki sta oborožena z ostrim strelivom, radijsko postajo, topografskimi kartami in noži izvajala opazovanje v okolici učnega centra, pogovoru z vodjo centra in njunem odhodu iz učnega centra, je pred vhod pripeljalo šest oklepnih transporterjev vojaške policije JLA, opremljenih za boj. Poveljujoča častnika sta nastopila zelo odločno ter zahtevala vrnitev obeh prijetih pripadnikov JLA, naborno dokumentacijo vojakov TO v učnem centru, vseh 120 vojakov ter varnostnega častnika centra. Vodja centra je o zahtevah JLA obvestil republiškega sekretarja za obrambo Janeza Janšo. Ta je odločil, da se učni center ne sme ukloniti vojaškim grožnjam, temveč naj s svojimi silami in silami TO, ki so varovale center, organizira obrambo, naborniki naj se namestijo na najbolj varno mesto v centru. Hkrati je obljubil okrepitev in posredovanje pri JLA. Tako so si v negotovem položaju, ob trajajoči grožnji z izbruhom bojnega spopada, več ur stali nasproti pripadniki JLA in TO, ki so imeli ukaz, da streljajo, če bo kateri pripadnik JLA stopil v center. Položaj se je bistveno spremenil, ko so na kraj dogajanja prišli novinarji in domačini iz Pekar in Maribora, ki so bili pripadnikom centra v veliko moralno podporo. S tem se je začelo merjenje moči in živcev dogajati pred očmi domače in svetovne javnosti. Pogajanja med stranema so izpred centra preselili v prostore občine Maribor, pritisk JLA na center pa se je proti večeru še stopnjeval. Med pogajanja je bil ugrabljen poveljnik vzhodnoštajerskega pokrajinskega štaba TO podpolkovnik Vladimir Milošević; slovenska stran pa je kot povračilni ukrep vojašnicam JLA prvič izključila telefon in odklopila električno energijo. Kmalu po ugrabitvi so se oklepniki JLA umaknili iz Pekar in učni center je bil deblokiran, podpolkovnik Milošević pa postavljen pred improvizirano vojaško sodišče JLA, ki mu je izreklo oprostilno sodbo.⁴⁶

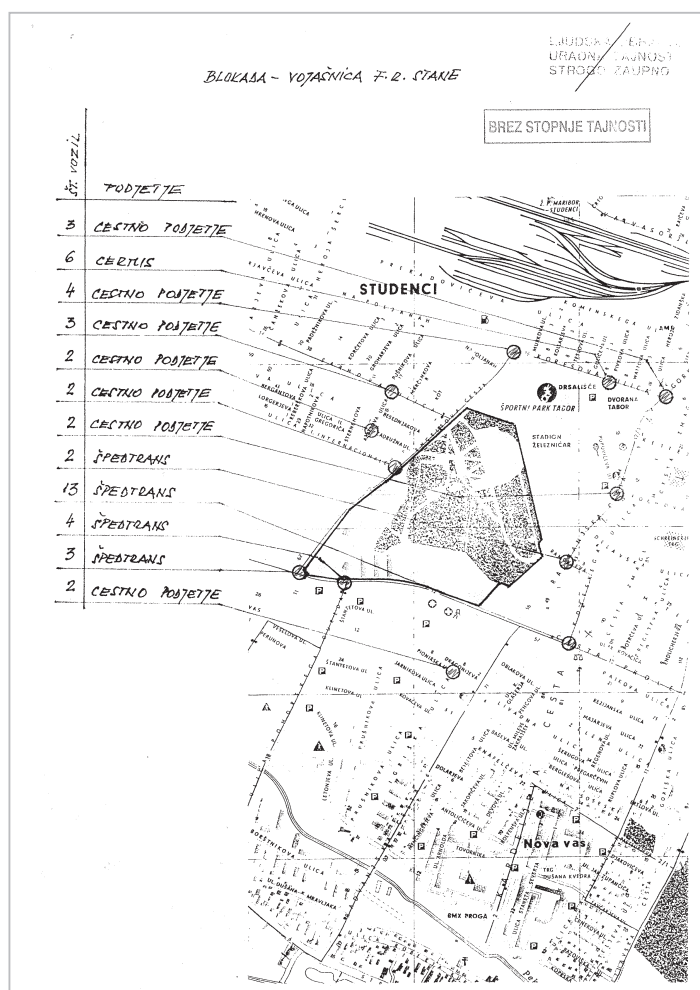
Republiški sekretariat za ljudsko obrambo je s posebno določil objekte posebnega pomena na območju Republike Slovenije, ki jih je bilo potrebno še posebej varovati. Izvršni svet Občine Maribor pa je sprejel sklep o določitvi objektov, ki so bili posebnega pomena za obrambo in zaščito v občini Maribor in je republiški dokument, ki je v Mariboru predvideval varovanje 14 objektov razširil na 69 objektov, od katerih so jih morale enote TO varovati 37. Oblike varovanja so bile predvidene na dva načina; v obstoječih, ki so zajemali lastno varnostno službo, fizično varovanje organov za notranje zadeve in tehnično varovanj, v oblike dodatnega varovanja pa so bili predvideni ukrepi fizičnega varovanja narodne zaščite, TO in organov za notranje zadeve, ki so izvajali tudi operativno varovanje. Tako so morali v 71. ObmŠTO za objekte, za dodatno

⁴⁶ Prav tam, str. 213–214.

fizično varovanje katerih je bila zadolžena TO izdelati dokumente za varovanje. Varovanje teh pa bi izvajali na podlagi odločitve poveljnika 7. PŠTO VŠP. Ti objekti so po republiški odredbi bili: PTT ATC Maribor, skladišči Petrola na Teznem in v Račah, letališče Maribor, TV oddajnik Pohorje in objekti organov za ljudsko obrambo.⁴⁷

7. PŠTO je moral na podlagi načrta RŠTO od 23. do 25. junija opraviti tudi mobilizacijo posameznih enot po potrebah uporabe. Najprej naj bi angažirali manjše skupine za zavarovanje objektov, nato sile za usposabljanje in za obrambo UC Pekre, sile na usposabljanju in v pripravljenosti kot dežurne enote, nazadnje pa postopno tudi preostalo sestavo. Že 19. junija so po rednem načrtu vpoklicali in napotili na enotedensko usposabljanje enote za posebne namene; 23. so mobilizirali štabe in prištabne enote, nato še enote za zavarovanje objektov posebnega pomena po načrtu B-2: štabe TO, kjer so poleg stalnih po načrtu obstajala še rezervna poveljniška mesta na skrivnih lokacijah (7. PŠTO jih je imel 5), ter lažne položaje (eden je bil v bližini Kadetnice), tovarne, važnejša skladišča, sedeže upravnih organov za LO, komunikacijske objekte (PTT, TV in radijske oddajnike), elektroenergetske objekte; 24. enote za vzpostavljanje in varovanje sprejemnih centrov in sile za posredovanje ob morebitnem armadnem zavzetju mejnih prehodov, 25. pa še enote za zavarovanje carinskih objektov in letališča Maribor. Vsem tem je bilo treba hkrati zagotoviti potrebno logistično podporo. Med pomembnejšimi nalogami 71. ObmŠTO (71. OŠTO) Maribor je bila blokada mari-borskih vojašnic, v katerih so bile enote JLA. Tako je Oddelek za ljudsko obrambo občine Maribor v skladu s Smernicami Predsedstva Republike Slovenije o ukrepih za pripravljenost v Republiki Sloveniji in odločitvijo Koordinacijske skupine za vodenje obrambnih zadev v Republiki Sloveniji izdal Odredbo o organizaciji, aktiviranju in izvajanju blokade določenih objektov (beri vojašnic) v občini Maribor, v kateri so bila v sodelovanju z 71. ObmŠTO za načrtovanje in organizacijo blokade z razporejanjem prevoznih sredstev na prometnicah občine Maribor zadolžena naslednja podjetja: Gozdno gospodarstvo Maribor, SGP Konstruktor, TAM – Holding Maribor, Certus – Avtobusni promet, Nigrad, SGP Stavbar, Špedtrans, Cestno podjetje in TP Koloniale. Za načrtovanje, organizacijo in vodenje izvedbe blokade je bil odgovoren vodja obrambnih priprav podjetja, ki je pričel z izvedbo aktivnosti po ukazu Izvršnega sveta občine Maribor na signal "blokada", ki jim ga bo po sredstvih zvez posredoval občinski center za obveščanje Maribor. Za sprejetje signala in aktiviranje načrta za izvedbo blokade pa so morali v podjetju takoj uvesti stalno dežurno službo. Blokada naj bi izvedli tako,

⁴⁷ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Odločba Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo št. SZ 802/4-1 z dne 21. 5. 1991; Sklep Izvršnega sveta občine Maribor o določitvi objektov, ki so posebnega pomena za obrambo in zaščito v občini Maribor, št. SZ 802/8 z dne 31. 5. 1991.

Načrt vojaške blokade vojašnice Franc Rozman Stane (Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORŠ, fond VŠP TO, Odredba blokada)

da voznik pripelje vozilo v načrtovano križišče, vozilo zaklene in ključ vozila dostavi dežurni službi podjetja. V primeru potrebe odstranitve vozila je dežurni dolžan predati proti podpisu ključ vozila prinašalcu pooblastila 71. Občinskega štaba teritorialne obrambe Maribor, ki bo po eventuelnem premiku vrnil ključ dežurnemu.⁴⁸

⁴⁸ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORŠ, fond VŠP TO, AŠ 1, Odredba o organizaciji, aktiviranju in izvajanju blokade določenih objektov v občini Maribor (dalje: Odredba blokada), Občina Maribor, Oddelek za ljudsko obrambo, št. K-SZ-36/1-91 z dne 21. 6. 1991.

25. junija pa je 71. ObmŠTO Maribor Oddelku za ljudsko obrambo občine Maribor posredoval dopis o pripravljenosti na sprejem signala "blokada". Tako so morali dostaviti vozila, namenjena blokadi v na zato pripravljena zbirališča in jih pripraviti tako, da bodo pripravljena za razmestitev po predvidenem načrtu blokade.⁴⁹

Vojna za obrambo slovenske suverenosti

V povelju za bojno uporabo poveljnika VŠP TO je bilo zapisano, da se je v pokrajini nahajalo 4700 vojakov in starešin JLA⁵⁰, za katerih število pa naj bi se v primeru nadaljnjega zaostrovanja odnosov med organi Slovenije in JLA povečalo, vendar ob pogoju, da bo v drugih delih Jugoslavije, še posebej na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini, vladal relativni mir. Ob tem so pričakovali tudi premike specialno padalskih diverzantskih sil nasprotnika (JLA). V nadaljevanju se v povelju ocenjuje, da je želja vojaških oblasti po nabornikih iz Slovenije in s tem v zvezi izvajanje zveznega zakona o SLO ter zveznega zakona o službi v obo-roženih silah, kar bi lahko privedlo do ponovnega posredovanja JLA na učni center v Pekrah, verjetno pa tudi po ostalih območnih štabih TO. Kljub visokemu številčnemu stanju JLA na območju pokrajine, so ocenili, da je uporaba njenih enot omejena. Samo dejstvo, da je armada izvedla premike svojih učnih čet obmejnih odsekov na državno mejo, je kazalo na namen uporabe teh enot, torej zapiranje državne meje, ne pa na posredovanje na enote in štabe TO.⁵¹

Naloga slovenskih obrambnih sil na območju VŠP je bila tako preprečiti zasedbo in blokado pomembnih vojaških, oblastno-političnih in gospodarskih objektov s strani JLA. TO se je pri tem organizirala in bila v pripravljenosti za

⁴⁹ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Blokade določenih objektov v občini Maribor, št. SZ 804-03/42 z dne 25. 6. 1991.

⁵⁰ V vojašnici Vojvode Mišiča je bilo poveljstvo in poveljstvo nastanitve 31. korpusa s 110 pripadniki in četa vojaške policije s 140 pripadniki. V vojašnici Slava Klavara je bila posebna sestava bataljona vojaške policije z 200 pripadniki, s stacionarnimi centri zvez (50), radioizvidniškimi vodi (30), poveljstvom 66. obmejnega odseka z obmejnimi vodami za intervencije (100) ter z zalednimi enotami, učnim servisom in avtotransportno četo (120). V vojašnici Franc Rozman Stane je bilo poveljstvo in poveljstvo nastanitve 195. motorizirane brigade (95), izvidniška četa (100), 1. in 2. motorizirani bataljon (100), oklepni bataljon brez ene čete (100), motorizirani protioklepni divizion (200), inženirski bataljon (220), četa zvez (80), zaledni bataljon (200) in posebna padalsko diverzantska enota (100). V posameznih občinah pa sta v stražnicah (obmejnih karavlah JLA Gornja Radgona, Pesnica, Maribor ter učni četi premeščeni na mejo) 66. obmejnega odseka bila 402 pripadnika JLA. Ta je razpolagala z 32 tanki T-55 in 31 oklepnimi transporterji (Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Povelje za bojno uporabo poveljnika TO Vzhodnoštajerske, št. SZ-804-03/71-91 z dne 31. 5. 1991 ob 10.00).

⁵¹ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Povelje za bojno uporabo poveljnika TO Vzhodnoštajerske, št. SZ-804-03/71-91 z dne 31. 5. 1991 ob 10.00, katerega so morali podrejenim območnim štabom TO 31. 5. 1991 ob 12.00 uri.

obrambo 710. UC Pekre, zavarovanje in zaščito pomembnih objektov ter imela v pripravljenosti sile za aktivno delovanje v primeru nasilnega delovanja JLA po objektih, ki jih je uporabljala in varovala TO. Naloge so morali izvajati usklajeno z angažiranjem ostalih obrambnih sil, zlasti milice in izvajanjem različnih oblik neoboroženega upiranja. Naloge milice so bile predvsem varovanje objektov, nadziranje komunikacij in vzdrževanje javnega reda in miru. Za izvedbo oviranja in blokiranja posameznih objektov, zlasti prometnic, so se uporabile sile in sredstva civilne obrambe. Obrambne sile so bile grupirane v tri skupine in sicer za zavarovanje in obrambo UC Pekre, za zavarovanje objektov in za pripravljenost za intervencije, za kar so morale biti pripravljene takoj. Posamezne enote so bile strukturirane tako, da jih je bila tretjina na nalogi zavarovanja in obrambe, tretjina v pripravljenosti in na dodatnem usposabljanju, tretjina pa na počitku.⁵²

Na osnovi omenjenega povelja poveljnika VŠP za uporabo je poveljnik 71. ObmŠTO Maribor 1. junija 1991 izdal povelje za bojno uporabo sil za intervencijo, v katerem so bile določene sile, ki so morale biti pripravljene na vojaško delovanje in so bile v celotni pokrajini podrejene temu štabu. Sile za intervencijo so razdelili v šest skupin. Prvo sta sestavljala 2. odred in intervencijski vod TO Murska Sobota, ki je bila razmeščena na območju Letalskega centra Skoke z nalogo, da ob dobljenem ukazu izvrši premik v smeri Skoke, Rogoza, Hoče, Maribor ter se po dobljeni nalogi s strani operativne skupine razvije po skupinah ter deluje po zadani nalogi. Drugo skupino je sestavljal diverzantski vod TO Lenart z razmestitvijo v TNS Maribor s smerjo premika Meljska cesta, silosi Intes. Tretjo je sestavljal intervencijski vod Lenart z razmestitvijo v krajevni skupnosti KS Studenci, četrto 17. odred TO Maribor z razmestitvijo v KS Hoče in peto iz sestave TO Ormož, z razmestitvijo v KS Rogoza. Poveljniki enot so morali izvesti moralno psihološko in varnostno obveščevalno pripravo enot ter jih fizično zavarovati, pri čemer so lahko ogenj odpirali samo ob direktnem napadu nasprotnika na objekte in ljudi, pri tem pa pripadniki TO niso smeli prvi odpreti ognja. Pred odhodom na nalogo so morali vsakemu pripadniku razdeliti pol bojnega kompleta streliva za pehotno oborožitev, vsa protioklepna sredstva pa so morali "podeliti na roko", s tem da je morala enota oblikovati rezervo streliva v obsegu polovice bojnega kompleta, ki jo je morala imeti s seboj. Prehrano so zagotavljali iz "obratov družbene prehrane", poškodovanim so morali nuditi prvo pomoč v enoti, v primeru težjih poškodb pa so morali poškodovane premestiti do zdravstvene ustanove.⁵³

Kot smo že zapisali, je bil glavni cilj bojnega delovanja enot JLA zasesti mejne prehode Republike Slovenije in nato onemogočiti delovanje demokra-

⁵² Prav tam.

⁵³ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Povelje poveljnika 71. območnega štaba TO za bojno uporabo sil za intervencijo, št. SZ 122/1 z dne 1. 6. 1991.

Tank JLA iz vojašnice Franc Rozman Stane na cesti Proletarskih brigad na poti proti Pesnici in Šentilju, foto: Igor Napast (www.kamra.si)

tično izvoljenih slovenskih oblasti. Na širšem območju Maribora so bile bojne aktivnosti osredotočene predvsem na organiziranje sil za zavzetje mejnih prehodov Šentilj in Dravograd. 26. junija zgodaj zjutraj so v mariborskih vojašnicah začeli intenzivne priprave za bojne izhode s tehniko, najbližje enote pa so začele premike proti meji s ciljem v Šentilju. TO je svoje enote za ovire, ki so bile do takrat v pripravljenosti, premaknila na komunikacije, glavne ovire pa so bile na cesti Pesnica – Šentilj in Maribor – Ruše. Tanki JLA so pri Pesnici ob 6.30 prebili tamkajšnjo blokado in prišli do barikade v Ranci, ki so jo med streljanjem obšli. Ob 9.40 so uspeli priti do barikade pri Kaniži, kjer sta dva tanka obtičala. Pripadniki voda TO so nanju izstrelili tri "zolja", ki sicer niso zadele, so pa demoralizirale posadki, ki sta se naslednji dan predali brez boja. Preostanek kolone je nadaljeval pot proti Štrihovcu, kjer kljub obstreljevanju niso uspeli prebiti ovir. Ob pol treh popoldne so enote TO napadle kolono. Ob tem je bil zadet tank in poveljniško oklepno vozilo, pri čemer so bili ranjeni poveljnik oklepnika in dva vojaka, posadka zadetega tanka se je nato predala. Preostalim

Tankovska kolona JLA na cesti proti Pesnici in Šentilju, foto: Igor Napast (www.kamra.si)

vozilom se je nato do 16.30 posrečilo obiti barikado, a so se nato ustavili kakšen kilometer pred ciljem pred dolgo kolono tovornjakov, ki so jih spustil čez mejni prehod, začasno odprt prav za ta namen. Posadke sedmih tankov in oklepnega transporterja pri Štrihovcu so se nato ob 14. uri predale. V skladu z ukazom poveljnika TO VŠP so formirali tankovsko četo TO. Izvedli so popolnitev enote z vojaškimi obvezniki ter pripravo in premik oklepnikov pred mejni prehod Šentilj.⁵⁴

Na mejni prehod je že dopoldan prispel tovornjak JLA, popoldne in zvečer pa sta iz smeri stražnice v Ceršaku tja prišli še dve večji skupini vojakov. JLA je iz obmejnih stražnic Ceršak in Šentilj obkolila mejni prehod Šentilj, kamor so iz Maribora pripeljali okrepitve, tako da je bilo na tem območju približno 200 vojakov, na območje prehoda so prileteli tudi 4 helikopteri, ki niso pristali. Nadaljevali so polet do stražnice Ceršak, kjer so izkrcali novo enoto zvezne

⁵⁴ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, Aš 1, Dnevno operativno poročilo 7. PŠTO za 25. 6. 1991, št. SZ-804-03/196 z dne 26. 6. 1991; Dnevno operativno poročilo 7. PŠTO za 26. 6. 1991, št. SZ-804-03/211 z dne 27. 6. 1991; Dnevno operativno poročilo 7. PŠTO za 28. 6. 1991, št. SZ-804-03/225 z dne 29. 6. 1991; Dnevno operativno poročilo 7. PŠTO za 2. 7. 1991, št. SZ-804-03/246 z dne 3. 7. 1991.

Posledice spopada med JLA in TO na Šentilju na mejni stražnici JLA Šentilj, foto: Egon Skamlec (www.kamra.si)

milice, ki bi po načrtovanem zavzetju Šentilja prevzela nadzor meje. Te enote so zasedle položaje za napad na mejni prehod, ki so ga branile enote milice ter deli 23. in 711. odreda TO, ki so kljub grožnji ostali na položajih. Enota JLA na Šentilju se je utrdila na hribu Bolt, od koder je imela odličen pregled nad mejnim prehodom, proti kateremu je usmerila vkopane netr Zajne topove, hkrati pa je poveljnik mejne stražnice na Ceršaku zagrozil z minometnim napadom na enote TO, ki so blokirale karavlo. Položaje TO na prehodu in barikade med Štrihovcem in Šentiljem so čez dan dvakrat napadla letala, pri tem sta bila ranjena dva miličnika in trije pripadniki TO, ubiti pa so bili štirje vozniki tovornjakov, katerih vozila so uporabili za barikade. TO je usposobila 6 od 10 zajetih tankov pri Šentilju oz. Štrihovcu in jih tisti dan skrivaj pripeljala na bojne položaje pred hribom Bolt, kjer je bila vkopana glavnina enot JLA z netr Zajnimi topovi, tako da je pri zavzetju vojaških objektov prvič sodelovala tudi tankovska četa 7. PŠTO, ki je pomembno prispevala k zmagi pri Šentilju. Njen poveljnik je namestil pokvarjeni tank na glavno cesto kot vabo, s katero je prisilil JLA na hribu Bolt, da je izdala svoje položaje, nato pa so tanki odprli ogenj nanje. Proti položajem JLA so izstrelili tankovske granate, nakar so se vojaki v neredu in z nekaj ranjenimi umaknili delno v stražnico Ceršak, delno pa se razkropili po gozdu. Oba netr Zajna topova in minometa so pustili na položaju. Iz stražnice Šentilj

pa so se pripadniki JLA in zvezne milice kljub temu upirali vse do večera. Po 25 izstreljenih tankovskih granatah so se morali umakniti iz stavbe proti meji. Večina se je sicer sklenila naslednji dan predati, a ne TO, temveč milici. Manjši del se jih je umaknil na avstrijsko stran in se predal avstrijski vojski.⁵⁵

Eden izmed najpomembnejših ukrepov civilne obrambe, ki so ga slovenske oblasti napram JLA uvedle že v času Pekrskih dogodkov, je bil odklop dovoda javne infrastrukture do vojašnic JLA (cestne in železniške povezave, oskrba z elektriko, s plinom, vodo in PTT priključki, z živili ter opremo in orožjem). To je med vojaki in starešinami povzročilo veliko nejevolje in ogorčenja, pa tudi poskusov preprečitve le-tega. Med drugim tudi s pomočjo vojaških helikopterjev, ki so imeli oznako rdečega križa, kar je bilo v nasprotju s 30. členom I. protokola Ženevskih konvencij, na kar je zveznega sekretarja za ljudsko obrambo SFRJ generala Veljka Kadijevića opozoril tudi slovenski minister za obrambo Janez Janša ter mu postavil zahtevo, da morajo biti poleti helikopterjev JLA prijavljeni slovenskim oblastem ter pristati izven vojašnic, tako da bi lahko "legitimni organi RS preverili prevoze za potrebe RK" in v kolikor na strani JLA tega ne bi upoštevali, Slovenija ni mogla jamčit za njihovo varnost.⁵⁶

Ob zaključku spopadov in razglašenem premirju so se začela tudi pogajanja o priključku vojašnic na javno infrastrukturo, kar je bil predvsem interes JLA, ki je hotela s tem kar se da normalizirati delo in življenje v svojih vojašnicah. Tako je poveljnik 31. korpusa JLA general Mićo Delić javno zagotovil, da enote korpusa do sklenitve formalnega premirja ne bodo izvajale nikakršnih vojaških aktivnosti. Na osnovi tega mu je Operativna podskupina Republiške koordinacije za Vzhodnoštajersko posredovala pogoje, z izpolnitvijo katerih bi bilo možno postopno normalno oskrbovanje med vojašnicami korpusa v Mariboru in drugih mestih. Tako je bila omogočena oskrba s hrano, obleko, obutvijo in sanitarno higienskimi potrebščinami. Postopno so se izvedli priklopi na infrastrukturo (elektrika, PTT, zveze in voda), dovolil se je odvoz komunalnih odpadkov. Sanitetna oskrba z vozili JLA se je lahko izvajala le ob predhodni najavi in kontroli s strani milice, "da ne bi prihajalo do zlorab, kot je bilo to v preteklosti". Ob tem so se lahko vsi vojaški objekti lahko oskrbovali le na enem in to v Mariboru: vojašnica Vojvode Mišića na glavnem vhodu, vojašnica Franc Rozman Stane na glavnem vhodu iz Metelkove ulice, vojašnica Slava Klavora iz vhoda na Ulici Pariške komune, vojašnica Melje iz vhoda iz Ulice kraljevića

⁵⁵ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Dnevno operativno poročilo 7. PŠTO za 25. 6. 1991, št. SZ-804-03/196 z dne 26. 6. 1991; Dnevno operativno poročilo 7. PŠTO za 26. 6. 1991, št. SZ-804-03/211 z dne 27. 6. 1991; Dnevno operativno poročilo 7. PŠTO za 28. 6. 1991, št. SZ-804-03/225 z dne 29. 6. 1991; Dnevno operativno poročilo 7. PŠTO za 2. 7. 1991, št. SZ-804-03/246 z dne 3. 7. 1991.

⁵⁶ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Odobritev poletov, št. 1786 z dne 8. 7. 1991.

Marka in Vojašnica ob železnici – Pekarna, iz Ulice ob železnici. Ob navedenih vhodih naj bi nato pripadniki slovenske milice ob pomoči pripadnikov TO izvajali pregled vozil in kontrolo vojaških oseb, premiki vozil pa so morali biti predhodno dogovorjeni in najavljeni preko operativnega centra, ki je o tem obvestil patrulje milice, ki so jih nato spremljale do drugih vojaških objektov. Nadzor objektov JLA so zmanjšali na opazovalce TO in na operativni nadzor milice, vendar šele takrat, ko so v vojaških objektih vzpostavili stanje, kot je bilo pred dvigom bojne pripravljenosti, tako da so v skladišča umaknili vso vojaško tehniko, odstranili postavljene mine, zmanjšali število straž ter umaknili ostro-strelce, ki so bili v okolici vojašnic. Ob tem so vzpostavljene fizične blokade vojaških objektov ostale nespremenjene in to do formalne sklenitve premirja. Prav tako se je moralo rdečemu križu omogočiti možnost preverjanja prisotnosti iskanih vojakov.⁵⁷

Deličev odgovor je prišel takoj. Sprejel je vse pogoje, ki jih je postavila koordinacijska podskupina, s tem da je predlagal, da se kontrola vozil in oseb slovenska milica ne izvaja na samih vhodih v vojašnice, "kapijah", ampak na poti med posameznimi vojaškimi objekti. Ob tem je, za razliko od groženj izpred desetih dni, da bo Maribor zravnal z zemljo, prosil, da naj bodo kontrole oseb in vozil "korektne in dostojanstvene".⁵⁸ Operativna podskupina je nato soglašala, da se bo kontrola vršila nekoliko odmaknjeno od samih vhodov v vojašnice, vendar je bilo pri tem potrebno zagotoviti, da so se vsa vozila pregledala ter spremljala do kraja, kamor so bila namenjena oziroma je najavljen njihov premik. Premike vseh vozil je morala JLA najaviti preko Operativnega centra Maribor, ki je nato o tem obveščal operativna centra UNZ Maribor in 7. PŠTO. Vsa nenajavljena vozila so morali zavrniti.⁵⁹

Poglavje bi lahko zaključili z ugotovitvijo, da so bili rezultati, ki so jih enote TO dosegle v vojni, predvsem posledica dobre pripravljenosti teh, saj sta bila tako bojna morala kot usposobljenost njenih pripadnikov na zelo visokem nivoju in nad pričakovanim. Poveljnik VŠP, polkovnik Vladimir Milošević, je svojo analizo vojne zaključil z mislijo, da "smo naredili manj napak kot nasprotnik". Vzroke za eno največjih vojaških zmag v slovenski nacionalni zgodovini pa je minister za obrambo Janez Janša povzel v naslednjih točkah:

⁵⁷ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Pogoji, ki jih je Operativna podskupina Maribor naslovila na: Komanda 31. korpusa, Maribor, g. general Delić Mićo, št. 1/1 z dne 6. 7. 1991.

⁵⁸ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Uslovi, Dopis Komande 31. korpusa št. 2561 z dne 6. 7. 1991, katerega naslovnik je "Operativna podgrupa Maribor (Komar Silvo)".

⁵⁹ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, faksirano sporočilo z dne 6. 7. 1991 ob 17.04 uri, ki ga je Podskupina Maribor posredovala UNZ Maribor, Celje, Slovenj Gradec in Murska Sobota, operativnim območjem Murska Sobota, Celje in Slovenj Gradec, Oddelku za ljudsko obrambo občine Maribor in Republiški koordinaciji.

jasen politični cilj, podprt z enotnostjo naroda in s plebiscitnim rezultatom; nasprotnika nismo podcenjevali, on pa nas je; naše enote so bile homogene in motivirane, nasprotnikove večinoma ne; večino nujnih in mogočih priprav na obrambo smo izvedli pravočasno; imeli smo dobre informacije o nasprotniku; premoč nasprotnika v orožju in številu smo nevtralizirali z omejitvijo njegovega manevra; human pristop z izogibanjem žrtvam na obeh straneh, nediskriminatorna obravnava ranjencev in uspešna propagandna aktivnost so motivirali nasprotnikove enote za predajo; številni posamični uspehi enot TO in policije od prvega dne vojne naprej so krepili moč TO ter dvigovali moralo vojaštva in civilnega prebivalstva ter dobra organizacija civilne obrambe je z oviranjem nadomestila pomanjkanje težkega orožja; preskrba prebivalstva je kljub vojni delovala skoraj nemoteno, vse veje oblasti razen pravosodne so učinkovito delovale, nova država je zadovoljivo funkcionirala.⁶⁰

Umik JLA in priprave na možnost ponovne agresije

Čeprav je JLA po premirju v Sloveniji še poskušala doseči prejšnje stanje, je v jugoslovanskem vojaškem in političnem vrhu že potekal strateški pogovor o prihodnjih korakih. Vojaški vrh je načrtoval ponovitev napada na Slovenijo 18. julija, vendar se srbski politični vrh s tem ni strinjal. Odkrito se je zavzemal za to, da JLA postane srbska vojska in brani le območja, na katerih živi srbsko prebivalstvo. Srbski del zveznega predsedstva je na seji 18. julija s sodelovanjem slovenskega člana predsedstva Janeza Drnovška s šestimi glasovi za, enim vzdržanim in enim proti izglasoval sklep o umiku JLA iz Slovenije. Predlagala sta ga Drnovšek in zvezni sekretar za ljudsko obrambo general Veljko Kadijević, ki ga je utemeljil z oceno, da organi in oborožene enote Republike Slovenije ne ravna v skladu s sklepom predsedstva SFRJ z dne 12. julija in določbami Brionske deklaracije z dne 7. julija 1991, kar ovira delovanje JLA v Sloveniji. Predsedstvo je sprejelo sklep o umiku JLA iz Republike Slovenije v 10 točkah, v katerem je bilo določeno, da poveljstva, enote in ustanove JLA ne bodo več nastanjene na ozemlju Republike Slovenije do dokončnega dogovora o prihodnosti Jugoslavije. Enote in premičnine 31. korpusa je bilo potrebno v treh mesecih od sprejetja tega sklepa preseliti na območje Republike Srbije, 14. korpusa pa na območje Republike Bosne in Hercegovine. Pripadniki stalne sestave JLA slovenske narodnosti so se lahko v treh mesecih odločile, ali ostanejo v JLA, enako pa je veljalo za pripadnike drugih narodov in narodnosti, ki niso imeli prebivališča na ozemlju Republike Slovenije.⁶¹

⁶⁰ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Poročilo o bojni pripravljenosti teritorialne obrambe Maribor za leto 1991, št. SZ 804-03/434 z dne 10. 12. 1991; Janša, "Vstali in obstali", str. 23.

⁶¹ Rupel, *Osamosvojitve*, str. 322–323.

V zvezi s tem je RŠTO ocenil, da je nasprotnik (JLA) na območju Republike Slovenije v junijsko-julijski agresiji kljub izraziti premoči v bojni tehniki doživel neuspeh in ni dosegel nobenega izmed načrtovanih ciljev. Ob prekinitvi ognja so se nato enote JLA umaknile v vojašnice, vendar so izgube in prebegi le te bojno onesposobile, njihova popolnitev ni bila več mogoča, bojna morala večino ostalih vojakov in starešin pa je bila izredno slaba. Odločitev, ki jo je sprejelo predsedstvo SFRJ o umiku JLA, ni bila sprejeta zaradi naklonjenosti do Slovenije, temveč je bila nujni ukrep zaradi poslabšanja stanja v enotah JLA na območju Slovenije oziroma njihove bojne neuporabnosti in vojnih razmer na ozemlju Republike Hrvaške. Štab vrhovnega poveljstva ostanka oboroženih sil SFRJ pa je po umiku načrtoval konsolidacijo svojih sil ter ponovno agresijo pod drugačnimi klasičnimi in veliko težjimi pogoji, saj je jugoslovanski vojaški vrh hotel, ob podpori zvezne vlade, za vsako ceno ohraniti enotno Jugoslavijo. Tako je imela JLA, ob pomoči srbske TO, pripravljen poseben načrt za vojaško operacijo, s katero bi z uporabo koncentričnih prodorov, po potrebi selektivno vzpostavili tudi frontno linijo, s katero bi Hrvaško prisilili k predaji, nato pa bi v drugi fazi operacije izvršili agresijo na Slovenijo. Ob tem bi naj pomembno vlogo igrala iz Slovenije umaknjena korpusa JLA (14., ljubljanski, v zahodno Bosno s poveljniškim mestom v Doboju, in 31., mariborski, v zahodno Srbijo s poveljniškim mestom v Šabcu). Njuna naloga je bila "pokriti" prazen prostor za tistimi enotami JLA, ki so bile namenjene za ofenzivne akcije na območju Hrvaške in Slovenije, ob tem pa sta imela velike težave s popolnitvijo moštva, čemur je sledila njuna reorganizacija in podreditev njunih enot korpusom JLA, ki so bili na tem območju. Pravzaprav so ju razpustili.⁶²

Za območje Maribora je bilo povelje za bojno delovanje v primeru ponovne agresije JLA na Republiko Slovenijo izdano 10. oktobra 1991. 71. ObmŠTO (poveljniško mesto Kordek) z enotami: 70. brigad TO, 2. bataljonom 72. brigade TO, četo protiklepnega odreda TO ter enim oddelkom minometov iz 79. ObmŠTO, je moral v sodelovanju z enotami milice in narodne zaščite organizirati in izvajati elastično obrambno delovanje na smereh prodora nasprotnika, organizirati obrambo mesta Maribor ter pripraviti in organizirati sile za izvedbo hitre blokade sil JLA v vojašnici Franc Rozman Stane in na železniški postaji

⁶² Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Povelje za obrambno operacijo v primeru agresije JLA na Republiko Slovenijo, št. DS (Državna skrivnost "Kobra-91/III") 848/43 z dne 27. 8. 1991 ob 12.00.

Studenci⁶³, tako da bi izvedel ognjeni naskok na objekte in "živo silo", jih zavzel ter izvzel materialno-tehnična sredstva.⁶⁴

70. brigada TO (poveljniško mesto je bilo v OŠ Angela Besednjaka) je imela nalogo, da organizira in izvaja elastično, uporno in aktivno obrambo mesta na prihodih k mestu, na robu mesta in v mestu. Prvi bataljon 72. brigade (KS Počehova) je moral tako organizirati obrambo na območju Rošpoh–Dragučova–Ribniško selo, 2. bataljon 70. brigade (OŠ Martina Konšaka) v rajonu Pobrežje–Težno–Stražun, 3. bataljon 70. brigade (STTC) rajon TAM–Radvanje–Tabor ter biti pripravljen sprejeti obrambo pred silami nasprotnika s smeri Slivnica–Maribor in Skoke–Rogoza–Maribor ter protidesantni boj v rajonu letališča Maribor. Naloga 2. bataljona 72. brigade (dvorana Tabor) pa je bila, da s pridodanimi enotami izvaja blokado vojašnice Franc Rozman Stane. Naloga 727. protidiverzantskega voda je bila blokada železniške postaje Studenci, sile TO za intervencijo, ki so se nahajale v meljski vojašnici, pa so morale izvajati blokado in zavzetje vojašnic JLA Slava Klavora (15 vojakov in starešin JA) in Pekarna (5 vojakov JLA). Protioklepne enote TO (Rogoza) so morale organizirati blokade prometnic, ki so vodile v mesto, protidesantni odred TO (Aerodrom) pa je moral izvajati proti desantno oviranje širšega območja letališča Maribor. Pri Betnavskem gradu je bil predviden bojni položaj divizijona protizračne obrambe. V primeru zloma obrambe mesta so se morale enote izvleči na območje Pohorja ter biti v pripravljenosti za aktivno delovanje z nalogo preprečiti prodor sovražnika na bazno območje Pohorja.⁶⁵

V Občinskem štabu za Civilno zaščito Maribor so med tem ocenili, da bi bilo potrebno v primeru večjih bojnih delovanj na območju vojašnice Franc Rozman Stane in železniške postaje Studenci izvesti pravočasno evakuacijo oziroma začasni izmik 12.500 okoliških prebivalcev, 3000 zaposlenih v TVT Boris Kidrič in Tekstilni tovarni Tabor ter 2000 učencev in dijakov v OŠ Borisa

⁶³ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Povelje za bojno delovanje TO 71. območnega štaba TO Maribor v primeru agresije JLA na Republiko Slovenijo, Ljudska obramba, Državna tajnost, št. Kobra-IV/91, z dne 11. 10. 1991. Kljub temu da so se enote JLA intenzivno pripravljale na umik iz mesta in predajale vojaške objekte pripadnikom TO, je bilo v vojašnici Franc Rozman Stane na Taboru še okoli 300 starešin, civilnih oseb in vojakov z zalogami intendantskih sredstev za en mesec pri onemogočeni oskrbi. Z devetimi tanki T-55, petimi oklepnimi transporterji, tremi protiletalskimi oklepnimi vozili, desetimi minometi 120 milimetrov, šestimi haubicami 105 milimetrov ter ročnimi raketometi "Osa" in "Zolja" ter ostrostrelci na vrhu vojaških objektov, pa so organizirali krožno obrambo vojašnice, z možnostjo delovanja po železniški postaji Studenci in po drugih pomembnih objektih v mestu v krogu 10 do 12 kilometrov. Na železniški postaji Studenci pa so že dalj časa stale natovorjene štiri vlakovne kompozicije s 105 vagoni najrazličnejših sredstev in opreme, od tega 17 vagonov s strelivom večjega kalibra.

⁶⁴ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Povelje za bojno delovanje TO 71. območnega štaba TO Maribor v primeru agresije JLA na Republiko Slovenijo, Ljudska obramba, Državna tajnost, št. Kobra-IV/91, z dne 11. 10. 1991.

⁶⁵ Prav tam.

ŠTAB MARIBOR

DNE 14.10.1991 OB 20.00 URI

Zap. št.	ŠIFRA ENOTE	VRSTA ENOTE	MIKRO LOKACIJA	ŠTEV. VPOKL.	ŠTEV. UDEL.	%	ŠTEV. VOZ.	NALOGE
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	7100	štab	sedež	3	3		2	dežurstvo
2.	T-7461/3	odd. VP	"	11	8			zavarovanje
3.	T-7113/1,6,7,8	JOD TO	vojaš. Melje	98	43		5	pripravljenost
4.	"	"	sklad. Pivola		8			zavarovanje
5.	"	"	RTV Pohorje		5		1	"
6.	"	"	vojaš. V. Mišiča		14			"
7.	"	"	stolp Pohorje		8			"
8.	7100/4	zaled. vod	Lenart	8	4			potrebe PŠTO
9.		tankisti	LC Skoke	12	5			pripravljenost
10.	7001/5-4	3.čTO 72.br.TO	LC Skoke	84	44		1	"
11.	"	"	Aerodrom		15			zavarovanje
12.	T-7463/6,7	vod OGP 44.br. TO	UC Pekre	50	17			"
13.	"	"	sedež OŠTO		13			"
14.	7130/5	3.baterija 1art.div.PZO	LC Skoke	65	31		3	
		1. zavarovanje			88			
		2. pripravljenost			123			
		3. druge naloge			7			
S K U P A J :				331	218	66	12	

Enote TO 71. ObmŠTO ter njihovi položaji in številčno stanje na dan 14. 10. 1991 (Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORŠ, fond VŠP TO, AŠ 1, Dnevno operativno poročilo za dne 14. 10. 1991, št. Z 804-03/370 z dne 14. 10. 1991)

Kidriča, Slavka Šlandra, Maksa Durjave, Janka Padežnika, Angela Besednjaka, Gustava Šiliha in Veljka Vlahoviča, Srednje kovinarske, strojne in metalurške šole, Železničarske srednje šole z dijaškim domom ter 800 otrok enot vrtca Studenci. Za evakuacijo vseh bi tako potrebovali dve do štiri ure, nakar bi bilo

Predaja tankov JLA pripadnikom TO na železniški postaji Tezno, 20. avgust 1991, foto: Boris Vugrinec (www.kamra.si)

potrebno obvestiti prebivalstvo z alarmom za nevarnost iz zraka. Ob tem so bili v načrtu predvideni tudi rajoni izmika prebivalstva. Po usmeritvah nadrejenega poveljnika so morali nato v 71. ObmŠTO zgoraj navedene elemente vnesti v svoje dokumente za uporabo sil TO.⁶⁶

Istočasno s pripravami na morebitni ponovno vojaško intervencijo Jugoslovanske armade na območje Slovenije so med pripadniki JLA in TO potekale primopredaje objektov JLA in umik njenih pripadnikov. 2. 8. 1991 sta se v Zagrebu sestali komisiji Republike Slovenije, ki jo je vodil Miran Bogataj, namestnik ministra za obrambo RS, in 5. Vojaškega območja JLA, ki jo je vodil general Andrija Rašeta. Dogovorili sta se, da se po posameznih pokrajinah in območjih TO ustanovijo komisije, ki se bodo o primopredaji posameznih objektov pogajale s komisijami korpusov in garnizij JLA. Na območju VŠP je bila ustanovljena pokrajinska komisija, ki jo je vodil Ladislav Lipič, pomočnik poveljnika VŠP TO za zaledje, člana pa sta bila Janez Drevenšek iz Oddelka za ljudsko obrambo

⁶⁶ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Občinski štab za civilno zaščito občine Maribor, Načrt za evakuacijo z dne 13. 10. 1991. Načrt za evakuacijo v sklopu načrta "NABAVA", št. 804-03/600 z dne 16. 10. 1991.

občine Maribor in Jernej Kokalj iz Uprave za notranje zadeve Maribor, ob njej pa še območne komisije za Maribor, Ljutomer, Murska Sobota, Ptuj in Slovenska Bistrica.⁶⁷

Do srede septembra 1991 so na območju VŠP od JLA prevzeli naslednje mejne stražnice: Đuro Đaković – Duh na Ostrem vrhu, Nikola Hečimović – Veliki Boč, Jožica Flander – Gaj nad Mariborom, Špičnik – Svečina, Šentilj – Šentilj v Slovenskih goricah, Ceršak, Sladki Vrh, Cvetko Štefan – Korovci, Sotina, Mirko Bagar Jan – Trdkova, Kuzma, Fikšinci, Čepinci, Dane Šumenjak – Petanjci, Prva prekmurska četa – Žitkovci, Đuro Salaj – Kobilje, Miha Marinko – Prosenjakovci, Kosta Nadj – Hodoš, Pince, Štefan Kovač – Lendavske gorice, Gornja Radgona in Jože Kerenčič – Zg. Konjšče. Ob njih pa še vojašnice in druge objekte in zemljišča: Kasarno 3 – Ptuj, Brinje – Slovenska Bistrica, Šuma – Nova vas pri Ptuj, Berek – Murska Sobota, vojašnica Murska Sobota, Skladišče TRIMO Murska Sobota, Prisluškovalni center Spuhlja pri Ptuj, strelišče Mačkovci pri Murski Soboti, strelišče Apače pri Ptuj, objekt in zemljišče Bohova, zemljišče na Črešnjecju pri Slovenski Bistrici, kurjo farmo na Kordeku v Pekrah, ekonomijo Špičnik, Kagarjev počitniški dom na Pohorju, Stolp (Ledinekov kogel) – prisluškovalni stolp Pohorje, vojašnico Tone Tomšič v Melju v Mariboru, skladišče Pivola v Hočah in strelišče Radvanje v Mariboru. Prav tako so bile TO predane kmetijske površine: 20 hektarjev zemljišča pašnikov in travnikov na Špičniku, katerih lastnik je bil Agrokombinat, nato pa še 10 hektarjev zemljišča v Zlatoličju, 5 hektarjev v Apačah, 1 hektar na mariborskem letališču in 2,5 hektarja v Bereku pri Murski Soboti, vse posejano s koruzo in v lasti JLA. Predani pa niso bili, čeprav so pričakovali njihovo predajo v času med 16. in 21. septembra 1991, naslednji objekti: Dom JLA Maribor, vojašnica Dušan Kveder Tomaž – Ptuj, vojašnice v Mariboru: Ob železnici, Vojvode Mišiča, Franc Rozman Stane ter skladišče TRIMO v vojašnici Franc Rozman Stane, vojašnica Pohorski bataljon – Slovenska Bistrica in Radiorelejni vozle Boč.⁶⁸

Pripadniki JLA so območje mesta Maribor dokončno zapustili 24. oktobra 1991, ko so enote TO nazadnje v upravljanje in varovanje prevzele vojašnico Franc Rozman Stane. Ministrstvo za obrambo je nato na območju mesta za potrebe TO oziroma Slovenska vojska zadržalo vojašnico Franc Rozman Stane, ki se je preimenovala v Vojašnico generala Maistra. V njej je danes sedež 72. brigade Slovenske vojske. Sestavni del vojašnice pa je tudi objekt Kadetnica, v kateri deluje Center vojaških šol. Vsi ostali vojaški objekti v mestu so bili po letu

⁶⁷ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Formiranje komisij po pokrajinah in območjih, dokument RŠTO brez številke z dne 8. 8. 1991.

⁶⁸ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Dopis PŠTO Maribor št. 804-03/480 z dne 13. 9. 1991, naslovljen na zaledni sektor (g. Zupan) RŠTO Ljubljana v zvezi z vračanjem ter sprejemom sredstev JA.

Narodni dom Maribor, od leta 1946 do leta 1991 dom JLA, foto: Matej Kristovič (www.nd-mb.si)

1991 predani mestu, ki jih je ob pomoči države preuredilo v objekte, v katerih delujejo izobraževalne, kulturne in zdravstvene ustanove ter podjetniški centri. Nazadnje, leta 2003, je bilo v upravljanje mesta predano vadišče in strelišče Radvanje, katerega območje je danes namenjeno športnim aktivnostim.⁶⁹ Tako je mesto Maribor leta 1991 v svoje upravljanje ponovno dobilo večino zemljišč in ostale infrastrukture, ki jo je pred več kot 140 leti podarilo državi (Avstro-Ogrski) za vojaške potrebe.⁷⁰

⁶⁹ Stalna zbirka dokumentarnega gradiva MORS, fond VŠP TO, AŠ 1, Zapisnik o primopredaji nepokretnosti izmedju VP 8638 Maribor, Garnizon Maribor: TO Maribor; Tomaž Kladnik, *Slovenska vojska v službi domovine* (Ljubljana, 2007), str. 138 in 195–196.

⁷⁰ Več o tem: Tomaž Kladnik, "Maribor in vojaška infrastruktura od sredine 19. stoletja do konca prve svetovne vojne", *Annales : anali za istrske in mediteranske študije, Series historia et sociologia* 29, št. 3 (2019), str. 405–424; Tomaž Kladnik in Mateja Matjašič Friš, "Maribor med obema vojnoma in vprašanje vojaške infrastrukture", *Studia Historica Slovenica* 21, št. 3 (2021), str. 789–824.

Kladnik Tomaž

MARIBOR AND THE CREATION OF THE ARMED FORCES OF INDEPENDENT AND DEMOCRATIC SLOVENIA

SUMMARY

In spite of its long national history, Slovenia achieved its statehood and democratic government only as late as 1991. Several factors contributed to Slovenia's independence at the time: a set of favourable external circumstances; the ripeness of a general belief in Slovenia that the historical opportunity had to be seized and independence gained; and the unity of the actions of the lead actors of the independence process, who were able to establish a military balance in conflict with the Yugoslav People's Army (YPA) and achieve peace through tough negotiations with the European community without relinquishing their fundamental goal. Through dedication to the idea of an independent state, which was supported by the vast majority of Slovenian citizens in a referendum, and the determination of the Slovenian political leadership and the members of the Slovenian armed forces and civil defence, the Territorial Defence (TD) was transformed, during the preparations for and victory in the Slovenian defence war, into a modern armed force – the Slovenian Armed Forces.

For the successful defence of the newly-formed state, whose main opponent was the YPA, which was supported by its loyal personnel in the TD National Headquarters of the Socialist Republic of Slovenia, Slovenia had to establish its own defence forces. For the purpose of protecting the newly emerging Slovenian state, the cores of military resistance were established first, and later an armed forces of Slovenia, which achieved its final form in the Manoeuvre Structure of National Defence (MSND). The main defence plan was simple and logical: in the event of an armed attack by the YPA, the MSND would protect key facilities and, at the same time, through rapid attacks on the storage facilities of weapons and military equipment, ensure the inclusion of the complete TD formations. Detailed plans for individual storage and other important facilities were prepared. Strike teams and assault detachments were organized in the regions and municipalities, their formations adapted to the weapons and equipment available. Mobilization documents were prepared in the utmost secrecy to summon new units, which were mobilized according to the principle of "self-summons", with no additional courier service and with a special encrypted communication system. Numerous secret storage facilities for weapons and military equipment were also established.

Regional and municipal MSNDs were organized in the Maribor area, which were tasked with bringing the Slovenian armed forces together and preparing for a potential intervention by the YPA, which had strong military forces stationed in the city and its vicinity. With amendments to the Republic's constitution, the Slovenian state took over the command of the Slovenian defence forces, the TD of the Republic of Slovenia, which, together with the Militia and civil defence, made successful preparations for armed conflict to defend the national sovereignty. Maribor was the base of the TD Vzhodnoštajerska region, the 71st Regional TD Headquarters, and the 710th Training Centre in Maribor-Pekre. On 23 May 1991, the latter became the first target of the YPA's military intervention. The chief objectives of the YPA's combat operations were to occupy the border crossings of the Republic of Slovenia, and then prevent the functioning of democratically elected Slovenian authority bodies. For this reason, the YPA's activities in the broader Maribor area were predominantly focused on the organization of forces for the occupation of the border crossings at Šentilj and Dravograd. However, due to the successful military organization and resistance of the Slovenian armed forces, the YPA failed to achieve this. After the ceasefire and the decision on the withdrawal of the YPA units from the Republic of Slovenia, the last YPA member left Maribor on 24 October 1991.

VIRI IN LITERATURA

AVMSV – Arhiv Vojaškega muzeja Slovenske vojske, fond Arhivarij, AŠ 1; ter fond Fototeka.

Stalna zbirka dokumentarnega gradiva Ministrstva za obrambo Republike Slovenije (MORS), fond Vzhodnoštajerska pokrajina Teritorialne obrambe (VŠP TO), AŠ 1.

Vojaški uradni list – Beograd, letnika 1973 in 1983.

.....

Bajc, Gorazd, Melanšek, Tadeja in Friš, Darko, "Uvod v zgodovino spremljanja britanske obveščevalne dejavnosti na Slovenskem – 'samoevalvacije' slovenske SDV", *Studia Historica Slovenica* 20, št. 3 (2020), str. 839–878.

Bajc, Gorazd, Osojnik Janez in Friš, Darko, "Nekateri vidiki mednarodnega priznanja Slovenije s posebnim ozirom na ameriški pogled, junij 1991–april 1992", *Studia Historica Slovenica* 19, št. 1 (2019), str. 217–256.

Fišer, Miran, "Teritorialna obramba Vzhodnoštajerske pokrajine od ustanovitve do vojne za Slovenijo", v: Ogrinc, Venčeslav (ur.), *Vzhodnoštajerska pokrajina v procesih osamosvajanja* (Ljubljana, 2018), str. 27–51.

Hojs, Aleš (ur.), *Vojna za Slovenijo* (Ljubljana, 2014).

Horvat, Mladen, "Vzhodnoštajerska pokrajina TO", v: Kladnik, Tomaž (ur.), *Vojaška obramba Slovenije* (Ljubljana, 2011), str. 419–459.

Janša, Janez, "Vstali in obstali", v: Hojs, Aleš (ur.), *Vojna za Slovenijo* (Ljubljana, 2014), str. 13 do 24.

Janša, Janez, *Premiki* (Ljubljana, 1992).

Kladnik, Tomaž in Matjašič Friš, Mateja, "Maribor med obema vojnoma in vprašanje vojaške infrastrukture", *Studia Historica Slovenica* 21, št. 3 (2021), str. 789–824.

Kladnik, Tomaž, "Maribor in vojaška infrastruktura od sredine 19. stoletja do konca prve svetovne vojne", *Annales : anali za istrske in mediteranske študije, Series historia et sociologia* 29, št. 3 (2019), str. 405–424.

Kladnik, Tomaž, *Slovenska vojska v službi domovine* (Ljubljana, 2007).

Kladnik, Tomaž, *Zadišalo ja po Slovenski vojski* (Ljubljana, 2021).

Marković Zvezdan, *Jugoslovanska ljudska armada* (Ljubljana, 2007).

Mikulič, Albin, *Uporniki z razlogom* (Ljubljana, 2007).

Ogrinc, Venčeslav, "Manevrska struktura narodne zaščite Vzhodnoštajerske pokrajine leta 1990", v: Ogrinc, Venčeslav (ur.), *Vzhodnoštajerska pokrajina v procesih osamosvajanja* (Ljubljana, 2018), str. 55–68.

Pravilo službe Oboroženih sil (Beograd, 1977).

Rupel, Dimitrij (ur.), *Osamosvojitve – Prispevki za enciklopedijo slovenske osamosvojitve, državnosti in ustavnosti* (Ljubljana, 2021).

Simonič, Peter (ur.), *Leksikon mariborske družbe in kulture po letu 1945* (Maribor, 2012).

Šela, Ana in Hazemali, David, "Spremljanje slovenskih delavcev na začasnem delu in bivanju v Zvezni republiki Nemčiji v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja: prispevek k poznavanju zgodovine slovenske SDV", *Studia Historica Slovenica* 20, št. 3 (2020), str. 879–920.

Šela, Ana, Hazemali, David in Melanšek, Tadeja, "Ustroj in delovanje slovenske tajne politične policije v drugi polovici šestdesetih let dvajsetega stoletja", *Studia Historica Slovenica* 20, št. 3 (2020), str. 811–838.

Vojni leksikon (Beograd, 1981).

Author: **KLADNIK Tomaž**

Ph.D., Associated Professor, Colonel

Slovenian Army

Engelsova 15, Kadetnica, SI–2111 Maribor, Slovenia

Title: **MARIBOR AND THE CREATION OF THE ARMED FORCES
OF INDEPENDENT AND DEMOCRATIC SLOVENIA**

Studia Historica Slovenica

Časopis za družboslovne in humanistične študije / *Humanities and Social Studies Review*

Maribor, 22 (2022), No. 2, pp. 503–546, 70 notes, 2 tables, 12 pictures

Language: Original in Slovene (Abstract in Slovene and English, Summary in English)

Key words: Republic of Slovenia, independence, democracy, Maribor, armed forces, Territorial Defence, Militia, civil defence

Abstract: Based on the study of archival sources and literature, this paper discusses the formation of the armed forces of independent and democratic Slovenia. In preparation for and during the War of Slovenian Independence, Slovenia's defence forces consisted of the Territorial Defence and the Slovenian Militia. With the support of civil defence and the Slovenian population, and after organized and thorough preparations which began a year before the war, the Territorial Defence and the Militia achieved victory after ten days of war, 72 skirmishes and three ceasefire agreements. All this is dealt with in the case of the city of Maribor, where the armed forces were formed on the basis of the Republic's regulations on the one hand, while taking into account the special characteristics of the broader local community on the other.